

Відділ освіти Сквирської районної державної адміністрації
Районний методичний кабінет

ПЕРШІ КРОКИ ДО ШКОЛИ

Навчально-методичний посібник

м. Сквир
«Джерело»
2013

І.Є. Хронюк. Перші кроки до школи: Методичний посібник. – Сквиря: «Джерело», 2013. – 63 с.

*Схвалено науково-методичною радою
Сквирського районного методичного кабінету
Протокол №3 від 04.12.2012*

Відповідальний за випуск: Л.А. Корбут, завідувача районним методичним кабінетом.

Рецензент: С.С. Левчук, методист РМК відділу освіти Сквирської РДА.

Успіх у вирішенні такого складного і важливого завдання, як навчання дитини в школі, багато в чому залежить від правильно організованої наступності між дошкільним закладом, школою та сім'єю. Перші кроки до школи – це зустрічі з дітьми та їх батьками. Зустрічі проводяться з метою допомогти дітям познайомитися зі школою, вчителем, майбутніми однокласниками; вчителю познайомитися та налаштуватися на своїх майбутніх учнів; батькам – актуалізувати знання з проблем психологічної готовності дітей до школи.

Методичний посібник містить систему занять, вправи з дітьми та їх батьками з питань психологічної підготовки до навчання в школі.

Призначається для вчителів початкових класів та шкільних практичних психологів.

@ «Джерело» 2013

ЗМІСТ

1. Пояснювальна записка.....	4
2. Заняття з дітьми	
2.1. Заняття 1.....	7
2.2. Заняття 2.....	8
2.3. Заняття 3.....	9
2.4. Заняття 4.....	10
2.5. Заняття 5.....	11
2.6. Заняття 6.....	12
2.7. Заняття 7.....	13
2.8. Заняття 8.....	14
2.9. Заняття 9.....	16
2.10. Заняття 10.....	18
3. Заняття з батьками	
3.1. Готовність батьків до навчання дітей у школі.....	20
3.2. Морфогенетична готовність дитини до школи	24
3.3. Психологічна готовність дітей до шкільного навчання.....	28
3.4. Емоційно-вольова готовність дитини до школи.....	34
3.5. Мотиваційна готовність дитини до школи.....	38
3.6. Комунікативна готовність дитини до школи.....	41
3.7. Інтелектуальна готовність дитини до школи.....	44
3.8. Куточок майбутнього школяра	47
3.9. Дитячі проблеми та шляхи їх розв'язання	51
3.10. Готуємо дитину до школи.....	57
4. Використані джерела.....	63

Пояснювальна записка

Вступ дитини до школи завершує її дошкільне дитинство, змінює соціальну ситуацію її розвитку. Для того, щоб початок шкільного навчання став початком нового етапу розвитку, дитина повинна бути готовою до нових форм співпраці з дорослими і ровесниками. Неготовність дитини до шкільного навчання зазвичай виявляється із запізненням і через факти невстигання, шкільні неврози, підвищений рівень неспокою. Іноді ці негативні явища пом'якшуються до кінця другого року навчання, але часто зберігаються і надовго закріплюються.

Щоб дитина добре вчилася, до моменту вступу до школи у неї повинні бути досить добре розвинені ті системи й функції організму, які з початком навчання зазнають підвищених навантажень. Насамперед, це стосується *нервової системи*. Дитина повинна вміти стримувати свою рухову активність, адже їй буде важко висидіти шкільний урок, уважно сприймаючи те, що говорить учитель, опанувати читання та письмо.

Щоб дитина успішно опанувала письмо, малювання, необхідно розвивати дрібні м'язи рук і формувати моторні (рухові) навички.

Ще однією дуже важливою умовою успішного навчання у школі є розвинене *мовлення*, вміння чітко висловлювати свою думку і правильно вимовляти звуки. Без цього малюк не зможе навчитися грамотно писати.

Більшість дітей, які вступають до першого класу, функціонально готові до виконання шкільних вимог, без проблем можуть упоратися з навчанням. Однак, як свідчать багаторічні спостереження учителів, психологів, серед першокласників є й такі діти, у яких виникають певні труднощі в навчанні, хоча розумово вони розвинені нормально. Одні погано встигають, інші виконують шкільні вимоги, отримують гарні й навіть відмінні оцінки, але досягають цього ціною великих зусиль. А це дуже швидко призводить до перевантаження й погіршення стану здоров'я дитини: з'являються роздратованість, плаксивість, порушення сну тощо. Такі діти не готові до навчання, через те що в них затримується розвиток необхідних для шкільного навчання психічних функцій. Найчастіше така затримка пов'язана з несприятливим перебігом внутрішньоутробного розвитку та пологів, частими захворюваннями на першому році життя, особливо на дизентерію чи диспепсію, що супроводжувалися порушенням нормального засвоєння мінеральних солей та білків основних пластичних матеріалів, необхідних для побудови кісткових та мозкових тканин. Усе це викликає затримку розвитку нервової та м'язової систем. Щоправда, у процесі навчання ці функції вдосконалюються й дитина поступово наздоганяє у розвитку своїх ровесників. Тому ще до її вступу до школи можна й потрібно за допомогою спеціальних вправ прискорити розвиток

необхідних функцій. А оскільки найбільша роль у цей період в розвитку та становленні дитини належить батькам, саме вони мають забезпечити своєму малюку найбільш сприятливі умови для розвитку і серйозно «працювати» в цьому напрямку, якомога частіше спілкуючись з дитиною, тому, заняття-зустрічі по підготовці дитини до школи є важливими і для дітей, і для батьків. Ці заняття спрямовані на забезпечення плавного входження дітей у систематичне навчання, допомагають батькам у підготовці дітей до школи, вирішенню нагальних проблем.

Особливу увагу в підготовці до школи приділяється тим малюкам, які не відвідують дитячий садок. Кожне заняття сприяє вихованню у дітей посидючості, уваги, зосередженості, звички навчатися регулярно і зберігати при цьому відносно непорушність – словом, усього того, чого вимагають у школі., хоча проходять вони в «дошкільних» формах, а саме в емоційних, безпосередніх, де суворо не вимагається дотримання правил шкільного життя, не сварять за порушення поведінки, де панують ігрові види діяльності. Заняття з дітьми по підготовці їх до навчання позитивно налаштовують дитину на навчання в школі, отримання нових знань.

Ефективність навчально-виховного процесу в школі полягає у взаємодії сім'ї і школи, і важливо цю співпрацю почати ще до школи. Батьківський всеобуч допомагає батькам у вирішенні важливих питань щодо сформованості навиків, які є важливими для навчання у школі, у врахуванні комплекс нових факторів (класний колектив, особистість вчителя, зміна режиму дня, незвично тривале обмеження рухової активності, поява нових, не завжди привабливих обов'язків та інше), які будуть впливати на їх дитину. Різні форми роботи допомагають батькам відчувати, проаналізувати і навчитись передбачати успіх своєї дитини.

Комплексний підхід у підготовці до школи і дітей, і батьків сприятиме позитивному емоційному налаштуванню на навчальний процес.

Мета програми: сприяння розвитку дитини, створення передумов успішного шкільного навчання, забезпечення плавного входження дітей у систематичне навчання, задоволення потреби кожної дитини у спілкуванні з дорослим,

Завдання:

1. Формувати комунікативні здібності дітей у взаєминах: «дитина – дитина», «дитина – учитель», «дитина – батьки».

2. Виявляти рівень психологічної готовності дошкільників до навчання у школі та спрямовувати роботу на подолання дитячих труднощів.

3. Сприяти розвитку довільності психічних процесів, становленню самооцінювання і самоконтролю, формуванню позитивної шкільної мотивації.

4. Розвивати розумові операції: аналіз, синтез, узагальнення, класифікацію, порівняння, абстрагування.

5. Допомогати батькам у підготовці дітей до школи.

Форми роботи:

- Заняття для батьків проходять з використанням інтерактивних форм роботи (анкетування, дискусії, прогнозування та розв'язання різних проблемних ситуацій, інформаційних повідомлень);
- Заняття для дітей – тренувальної вправи-ігри, розвиваючих вправ.

Ефективність програми забезпечують такі психолого-педагогічні фактори:

1. Включення в ігрову форму навчання різних вправ на рух, розвиток пізнавальних процесів, навичок спілкування, емоційної сфери.
2. Принципи зворотного зв'язку психолога з кожним учасником занять, усіх учасників між собою.
3. Метод рефлексії як необхідний прийом у будь-якому виді навчального процесу.
4. Методичне забезпечення психолога та учасників у просвітницько-навчальному процесі.

Програма охоплює 10 занять для дітей і батьків, тривалістю 20-25 хвилин. Заняття з батьками і дітьми проходять одночасно: вчитель займається з дітьми, практичний психолог з батьками.

Після кожного заняття батьки мають змогу ознайомитися з результатами діяльності дитини, обговорити питання, що їх цікавлять індивідуально з психологом. За результатами діагностичного матеріалу батьки отримують рекомендації психолога.

Очікувані результати:

Ознакою виконання даної програми є:

1. Психологічна готовність дітей до навчання у школі.
2. Уміння дітей здійснювати розумові операції.
3. Позитивна шкільна мотивація.
4. Проінформованість батьків щодо готовності дитини до навчання у школі.

Заняття для дітей складаються трьох частин: адаптаційної (ознайомлення), діагностично-розвиваючої, тренувальної вправи-гри. Заняття проходять з використанням наочного, тренувального матеріалу, цікавого і доступного для дитячого сприйняття.

Заняття для батьків проходять з метою самовизначення, самоусвідомлення, самокорегування проблем у вихованні дитини.

ЗАНЯТТЯ З ДІТЬМИ

ЗАНЯТТЯ 1.

Мета: допомогти дітям адаптуватися до нової обстановки. Створити у групі позитивний настрій на подальшу співпрацю. Сприяти саморозкриттю кожної дитини.

Вправа 1. Знайомство

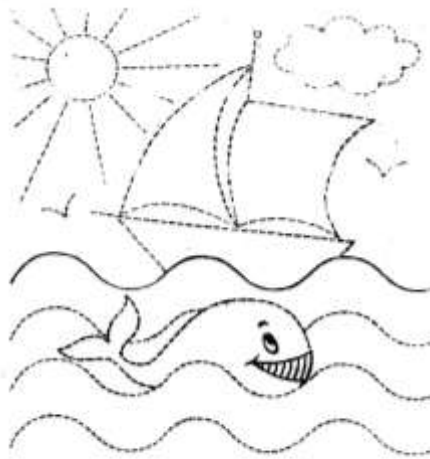
Мета: Формувати комунікативні здібності дітей у взаєминах: «дитина – дитина», «дитина – учитель».

Інструкція: Вчитель демонструє прийоми вітання, знайомить дошкільнят з учнівськими правилами.

Вправа 2

Мета: розвиток дрібної моторики руки.

Інструкція: Наведи контури малюнка та зафарбуй.

Вправа 3

Мета: розвиток дрібної моторики руки.

Інструкція: Зафарбувати.

Вправа 4. Гра «Ключові слова»

Мета: розвиток довільної уваги.

Інструкція: Вчитель читає вірш і просить дітей, коли вони чують ключове слово – хлопати в долоні.

ЗАНЯТТЯ 2

Мета: сприяти становленню внутрішньо групових контактів, доброзичливо-спокійний, щирій обстановці у групі, саморозкриттю кожної дитини та формуванню позитивної шкільної мотивації.

Вправа 1. Знайомство. Бесіда «Мої нові друзі»

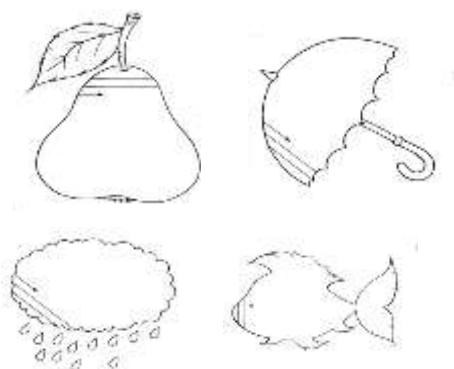
Мета: Формувати комунікативні здібності дітей у взаєминах: «дитина – дитина», «дитина – учитель».

Інструкція: Кожна дитина, якій вчитель дає м'ячик, називає своє ім'я.

Вправа 2

Мета: розвиток дрібної моторики руки

Інструкція: Виконати штрихування малюнків за зразком.

Вправа 3.

Мета: розвиток дрібної моторики руки

Інструкція: Продовжити лінію по пунктиру.

Вправа 4. Гра «Ввічливість»

Мета: формування довільної уваги, пам'яті, реалізації сформованого наміру.

Інструкція: Виконувати команди тільки тоді, коли ведучий говорить слово «будь ласка». (Наприклад: «руки на пояс, будь ласка», «руки вперед», «Руки до пліч, будь ласка»).

ЗАНЯТТЯ 3

Мета: активізувати творчі здібності дітей, виявити розвиток уміння підкоряти свої дії певним правилам, точно виконувати вказівки дорослого, зрілості у сенсі тонкої моторики.

Вправа 1. Знайомство

Мета: Формувати комунікативні здібності дітей у взаєминах: «дитина – дитина», «дитина – учитель».

Інструкція: Кожна дитина називає своє ім'я і ім'я свого сусіда.

Вправа 2

Мета: розвиток дрібної моторики руки

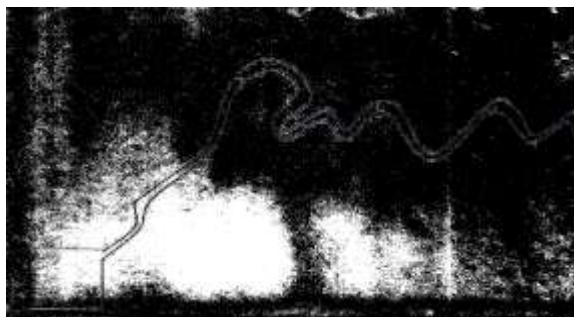
Інструкція: Допомогти змотати котикові клубочки, з'єднавши їх суцільною лінією.

Вправа 3

Мета: розвиток дрібної моторики руки.

Інструкція: Уяви собі, що ти ведеш машину. Дорога дуже зависта, по обидва боки урвище, а тобі потрібно дістатися додому. Спробуй проїхати машиною до гаража.

Вправа 4. ГРА «Так і ні»

Мета: Формування вміння дитини діяти за правилом.

Інструкція. Дітям заборонено відповідати на запитання словами «так» і «ні». Після того як діти підтвердять, що їм зрозуміле правило гри, ведучий ставить запитання, що провокують відповіді «так» і «ні».

ЗАНЯТТЯ 4

Мета: активізувати творчі здібності дітей, виявити розвиток уміння підкоряти свої дії певним правилам, точно виконувати вказівки дорослого.

Вправа 1. Знайомство

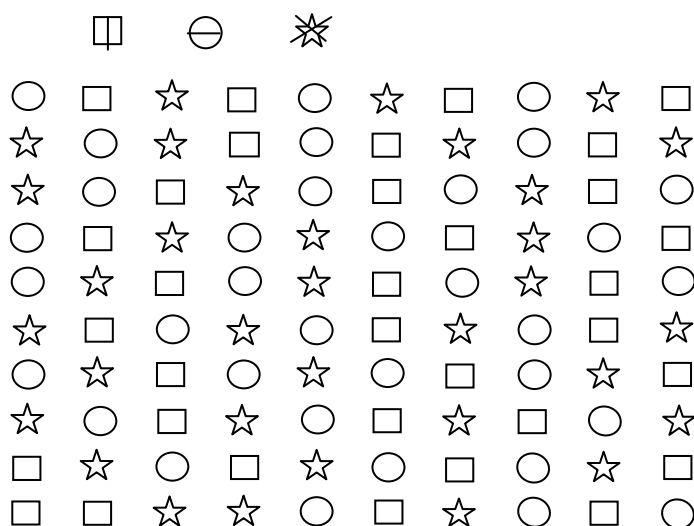
Мета: Активізувати увагу на позитивному сприйнятті.

Інструкція: Вчитель просить дітей дати відповідь на питання що їм сподобалося у школі?

Вправа 2. «Коректурна проба»

Мета: розвиток довільної уваги.

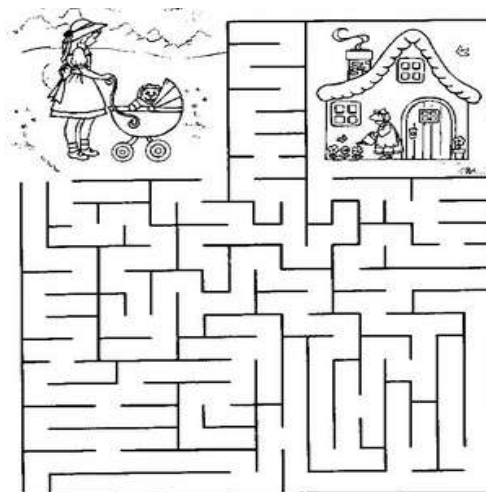
Інструкція: Виконати за зразком.

Вправа 3. «Лабіринт»

Мета: розвиток довільної уваги.

Інструкція: Знайти вихід з лабіринту.

Вправа 4. Гра «Будь ласка»

Мета: формування довільної уваги, пам'яті, реалізації сформованого наміру.

Інструкція: Виконувати команди тільки тоді, коли ведучий говорить слово «будь ласка». (Наприклад: «руки на пояс, будь ласка», «руки вперед», «Руки до пліч, будь ласка»)

ЗАНЯТТЯ 5

Мета: розвивати в дітей комунікативні здібності, продовжувати навчати взаємодії між собою, виражати різні емоційні стани. координування розуміння дитиною принципу завдання «наслідування зразка» й оволодіння ним.

Вправа 1. Гра «Дзеркало»

Мета: Формування вміння дитини діяти за зразком (вказівкою).

Інструкція: Ведучий просить повторювати за ним все, що він робить.

Вправа 2

Завдання 1. Малюнок людини

Мета: з'ясувати ступінь зрілості дрібної моторики, координації зору і рухів руки, загального розумового розвитку.

Інструкція: «На чистих аркушах паперу намалювати людину. Можна хлопчика чи дівчинку, чоловіка чи жінку – кого хочеш».

Завдання 2. Наслідування письмовим буквам

Мета: з'ясувати рівень психічного розвитку: сприймання, аналізу наочно поданого зразка, моделі, виокремлення її певних елементів та їхніх зв'язків, спостережливості, здатність зв'язати власні дії зі зразком, контролювати результат.

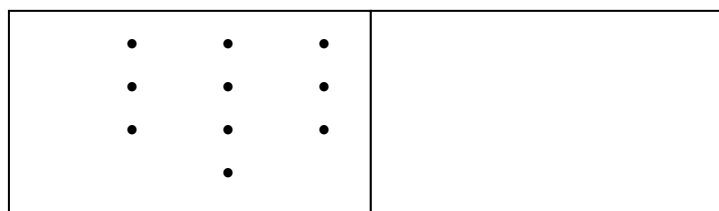
Інструкція: «Подивись, тут щось написано. Ти ще не навчився писати, але спробуй, можливо ти теж зумієш. Добре роздивись, як це написано, і поряд (справа) на цьому пустому місці напиши те ж саме».

Завдання 3. Змальовування групи крапок

Мета: з'ясувати рівень психічного розвитку: сприймання, аналізу наочно поданого зразка, моделі, виокремлення її певних елементів та їхніх зв'язків, спостережливості, здатність зв'язати власні дії зі зразком, контролювати результат.

Інструкція: «Подивись – тут крапочки. Спробуй намалювати поряд такі ж».

Вправа 3. Гра «В школі...»

Мета: Активізувати увагу на позитивному сприйнятті.

Інструкція: Вчитель просить дітей дати відповідь на питання що є у школі?

ЗАНЯТТЯ 6

Мета: виявити уміння аналізувати умови пред'явленої задачі, адекватно вибирати дії, критично оцінювати свої результати орієнтовного оцінювання загального розумового розвитку, визначення здатності дитини підкорятися в колективних умовах.

Вправа 1. Знайомство

Мета: Формувати комунікативні здібності дітей у взаєминах: «дитина – дитина».

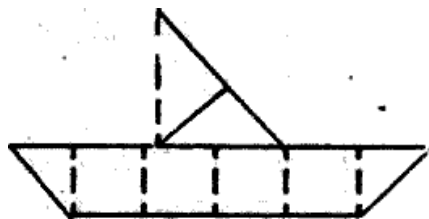
Інструкція: Вчитель просить дітей назвати свого сусіда по парті, хто сидить попереду.

Вправа 2. «Кораблик» (Адаптована Н.А. Цирурик)

Мета: Виявити уміння аналізувати умови пред'явленої задачі, адекватно вибирати дії, критично оцінювати свої результати.

Інструментарій: Аркуш паперу із зображенням човна з геометричних фігур, 4 квадрати розміром 2х2 різного кольору, 4 прямокутних рівнобедрених трикутники з катетом 2 см різного кольору.

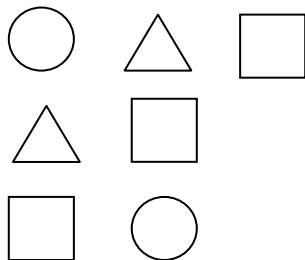
Інструкція: «Розфарбувати» човник, заповнивши за допомогою квадратиків і трикутників.

Вправа 3. Знайти закономірності в розташуванні фігур

Мета: розвивати комбінаторне мислення, пам'ять, увагу, спостережливість

Інструкція: У кожному рядку домалювати геометричну фігуру, якої не вистачає.

Вправа 4. Гра «Чотири стихії»

Мета: розвивати увагу, пов'язану з координацією рухового та слухового аналізаторів.

Інструкція: діти стоять по колу. Ведучий домовляється з дітьми, що якщо він скаже слово «земля» – руки опущені донизу, якщо слово «вода» – витягнути руки вперед, «повітря» – підняти руки догори, «вогонь» – зробити перед собою колові рухи.

ЗАНЯТТЯ 7

Мета: визначення рівня розвитку невербального мислення, рівня розвитку розумових здібностей: узагальнення, класифікація, подібність, відмінність.

Вправа 1. Знайомство

Мета: Формувати комунікативні здібності дітей у взаєминах: «дитина – дитина».

Інструкція: Вчитель просить дітей назвати імена дітей, з якими вони сиділи за партою, гралися під час зустрічі.

Вправа 2. «П'ятий зайвий» (За методикою Г.Ф.Кумаріної)

Мета: об'єднання чотирьох предметів, що мають загальну суттєву ознаку, і виключення п'ятого предмету як такого, що не має цієї ознаки.

Інструкція: Серед цих п'яти малюнків чотири підходять один до одного, вони мають щось спільне, схоже, а один не підходить до нього, він цього спільного не має. Знайди цей один предмет, відклади його і скажи, що спільного в чотирьох, які ти поєднав.

Вправа 3. Групування предметів

Мета: виявити рівень сформованості розумових операцій аналізу та синтезу.

Інструкція: роздивись малюнки, назви предмети, що тут намальовані. До кожного предмету знайди пару.

Вправа 4. Гра «Ключові слова»

Мета: розвиток довільної уваги.

Інструкція: Вчитель читає вірш і просить дітей, коли вони чують ключове слово – хлопати в долоні.

ЗАНЯТТЯ 8

Мета: визначення рівня розвитку вербального мислення, рівня розвитку розумових здібностей. Загальна тямущість (організація знань, оволодіння поняттями). Узагальнення (розумові здібності). Подібності (аналіз і узагальнення, оволодіння вербальними поняттями). Відмінності (розумові здібності). Подібність і розходження (мовний розвиток, оволодіння поняттями, пам'ять на значення слів).

Вправа 1. Знайомство

Мета: Формувати комунікативні здібності дітей у взаєминах: «дитина – дитина».

Інструкція: Вчитель просить дітей назвати імена дітей, з якими вони вже подружилися.

Вправа 2. «Словниковий запас»

Мета: З'ясування наявного в дітей словникового запасу.

Інструкція: «Зараз я ставитиму вам різні запитання, а ви уважно слухайте і спробуйте дати відповіді».

Опитувальник № 1 (назви предметів, що належать до різних значенневих груп)

- Яких ви знаєте тварин (свійських і диких)?
- Яких ви знаєте птахів, риб, комах?
- Які ви знаєте дерева, квіти?
- Які ви знаєте овочі, фрукти, ягоди?
- Які ви знаєте меблі?
- Який ви знаєте посуд?
- Який ви знаєте одяг, взуття?

Опитувальник № 2 (ознаки предметів)

Назвати якнайбільше ознак кожного з перерахованих нижче предметів з переобліком характерних для них величини, ваги, форми, кольору, смаку, запаху, температури, матеріалу, приналежності тощо. Наприклад: яблуко – ВЕЛИКЕ, ВАЖКЕ, КРУГЛЕ, ЧЕРВОНЕ, СОЛОДКЕ, АРОМАТНЕ, СВИЖЕ...; плаття – ДОВГЕ, ВОВНЯНЕ, ТЕПЛЕ, М'ЯКЕ, СИРЕ, В'ЯЗАНЕ, МАМИНЕ...

Стіл —...Стрічка —...Куртка —...Кавун —...Лимон —...Собака —
Заєць

Опитувальник № 3 (антоніми)

Назвати протилежні ознаки предметів, наприклад, ГАРНИЙ — ПОГАНИЙ. Тут не повинно бути відповідей на кшталт «добрий — недобрий».

ДОБРИЙ, СТАРИЙ, ЧОРНИЙ, СВІТЛИЙ, ВЕЛИКИЙ, ДОВГИЙ, ВИСОКИЙ, ШИРОКИЙ, ТОВСТИЙ, ГОСТРИЙ, ВЕСЕЛИЙ, СМІЛИВИЙ, ШВИДКИЙ, ГАРЯЧИЙ, ГУСТИЙ, ХВОРИЙ.

ЗАНЯТТЯ 9

Мета: вивчення здатності до встановлення закономірностей, уміння рахувати, виявлення сформованих рівня розвитку арифметичних умінь, геометричних уявлень поняття про склад числа, розвиток в дітей творчої уяви.

Вправа 1. Знайомство

Мета: Формувати комунікативні здібності дітей у взаєминах: «дитина – дитина».

Інструкція: Вчитель просить дітей назвати імена дітей, з якими (сидить, ходив у дитячий садок, грався...).

Вправа 2. Вивчення рівня розвитку арифметичних умінь (за методикою В.Тарасун)

Мета: вивчення здатності сприймати і розрізняти числа, уміння самостійно встановлювати закономірності в цифрових рядах і визначати розташування числа в даному ряду

Інструкція: 1.Прочитати цифри і назвати наступні з в кожному рядку:

1, 2, 3.....

10, 9, 8.....

2. Назвати числа, які пропущено:

3, _, 5.

4, _, 2.

4, _, _, 7.

6, _, _, _, 10.

Вправа 3. Класифікація з геометричними фігурами

Мета: вивчення здатності сприймати і розрізняти геометричні фігури.

Інструментарій: набори геометричних фігур:

6 великих чорних квадратів, 6 маленьких чорних квадратів, 6 великих білих квадратів, 6 маленьких білих квадратів.

Інструкція: Розкласти квадрати на такі групи:

- Великі і білі квадрати;
- Маленькі і чорні квадрати;
- Великі і чорні квадрати
- Маленькі і білі квадрати.

Вправа 4. Співвіднесення кількості предметів із числом

Мета: вивчення здатності співвідносити кількість предметів із числом.

Інструкція: Подивитися на малюнок і сказати:

- Скільки на малюнку хлопчиків?
- Кого більше: хлопчиків чи дівчаток?
- Розкласти на столі стільки квадратиків, скільки на малюнку хлопчиків, стільки кружечків, скільки дівчаток.

Вправа 5. Геометричні уявлення про склад числа (методика адаптована І.І Аргинською)

Мета: Виявлення сформованих геометричних уявлень, поняття про склад числа.

Інструментарій: 7 будь-яких геометричних фігур.

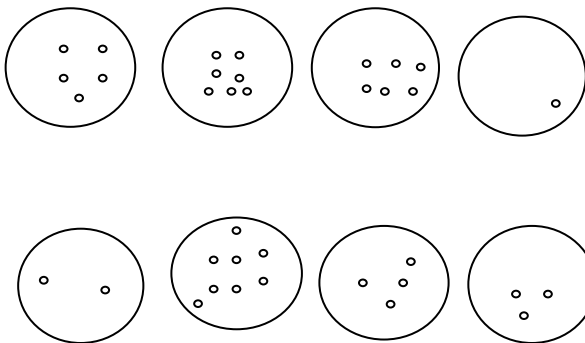
Інструкція: Намалювати:

- стільки само кружечків, скільки фігур;
- квадратів на 1 більше, ніж кіл;
- трикутників на 2 менше ніж кружечків;
- обвести лінією шостий квадрат, зафарбувати п'ятий кружечок.

Вправа 6. «Упорядкування»

Мета: Вивчення здатності до встановлення закономірностей, уміння рахувати.

Інструкція: Розкласти кружечки за порядком, враховуючи скільки крапок на них намальовано.

Вправа 4. Гра «Ключові слова»

Мета: розвиток довільної уваги.

Інструкція: Вчитель читає вірш і просить дітей, коли вони чують ключове слово – хлопати в долоні.

ЗАНЯТТЯ 10

Мета: розвивати в дітей комунікативні здібності, продовжувати навчати взаємодії між собою, визначення рівня фонематичних умінь.

Вправа 1. Знайомство

Мета: Формувати комунікативні здібності дітей у взаєминах: «дитина – дитина».

Інструкція: Вчитель просить дітей назвати імена дітей, з якими ми будемо разом навчатися.

Вправа 2. «Луна»

Мета: виявити особливості розвитку фонематичного слуху і порушення артикуляції.

Інструментарій: «а», «о», «і», «п», «б», «з», «с», «ша», «ру», «ли», «ст», «вр», «кт».

Інструкція: Точнісінько повторювати за ведучим будь-який звук.

Вправа 3. Повторення відстукування ритмічного малюнку (Адаптація Н. В. Нечаєвої)

Мета: Виявлення рівня розвитку фонематичного слуху.

Інструкція: «Уважно послухай, як я буду плескати в долоні, і повтори» (з урахуванням принципу від простого до складного).

Вправа 4. Назвати слово (За методикою Тарасун)

Мета: виявити готовність психологічних і психофізіологічних функцій, що сприяють сприйняттю слова в цілому.

Інструкція: Ведучий називає кожен звук у слові окремо, один за одним. Дитині потрібно уважно прослухати і по закінченню назвати це слово.

Наприклад: с-о-у-с, ш-к-о-л-а, у-ч-и-т-е-ль.

Вправа 5 (За методикою Тарасун)

Мета: визначити рівень фонематичних умінь, розвиток фонематичного сприйняття.

Інструкція: «Я буду повторювати якийсь слово, а якщо зіб'юся, зроблю помилку і ви почувете, то хлопаєте в долоні.

Коса, коса, коса, коса, коза, коса.

Ваза, ваза, ваза, фаза, ваза.

Сон, сон, сон, сон, сом, сон.

Світ, світ, світ, світ, цвіт, світ.

Дзенькати, дзенькати, дзенькати, цвенькати, цвенькати.

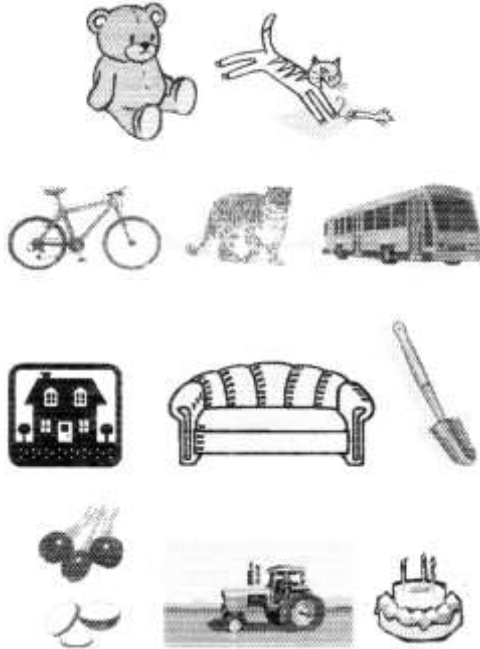
Защепити, защепити, защепити, зачепити, защепити.

Вправа 6. Звуковий аналіз слів (За методикою Тарасун)

Мета: визначити рівень фонематичних умінь.

Інструментарій: картки із різними зображеннями.

Інструкція: Назвати предмети, які зображені на картинці і обвести ті, у назвах яких міститься звук [Т].

Вправа 4. Гра «Ключові слова»

Мета: розвиток довільної уваги.

Інструкція: Вчитель читає вірш і просить дітей, коли вони чують ключове слово – хлопати в долоні.

ЗАНЯТТЯ З БАТЬКАМИ

Готовність батьків до навчання дітей у школі

Форма проведення: анкетування, міні лекція, вправа «Прогноз».

1. Вступне слово: *Мотиваційний компонент* відображає не просто бажання чи небажання, а є дуже важливим кроком, адже від нього залежить врахування особливостей розвитку дитини, відповідального ставлення за її життя та здоров'я, прогнозування проблем та їх розв'язання.

2. Вправа «Прогноз» «Наші очікування від дитини (майбутнього школяра), школи».

Хід вправи: Кожен отримує індивідуальне завдання – упродовж семи хвилин відповісти на два запитання:

1. Опишіть, що ви очікуєте від своєї дитини в першому класі?
2. Чого ви очікуєте від школи?

Група батьків об'єднуються у декілька підгруп. Кожна підгрупа має сформулювати свою думку щодо сподівань від дитини і школи, дібрати аргументи на захист власної позиції.

3. Міні лекція. «Що таке готовність до шкільного навчання? Як допомогти дитині підготуватися до шкільного навчання?»

Веселі і святково одягнені, з букетами квітів ідуть першого вересня діти до школи. Кожен із них сподівається бути зразковим учнем і отримувати гарні оцінки, любити свого вчителя і школу і взагалі чекає на цікаве, веселе життя.

Поділяють цей радісний настрій і вчителі: «Ось мої діти. Які вони гарні! Треба тільки знайти до кожного з них свій «золотий ключик».

Але минає зовсім небагато часу і ми чуємо: «Мамо, а чи довго мені ще ходити до школи? Я вже стомилася...», «А коли будуть канікули? Все вчимося, вчимося...».

А з іншого боку, можна почути скарги вчителів на труднощі, що виникають у роботі, У чому причина невдоволення? Яким дітям важко вчитися і з якими дітьми важко працювати вчителю?

«Чи не рано, – часто запитують з тривогою мами, – садити шестирічок за парти, позбавляти безтурботного дитинства, ігор?» Може, ми й справді квапимося? Насамперед необхідно розрізняти психологічну невідповідність до школи, яка може бути і у 7, і у 8 років, і принципову неможливість навчання у 6 років.

Неготові до шкільного навчання діти завдають учителю найбільше клопоту. Як правило, саме із цієї категорії ведуть свій родовід відстаючі учні. Найчастіше такі діти бувають неухажними на уроці, випадають із загальної роботи класу, врешті, в них зникає бажання вчитися й інтерес до шкільного життя.

Як можна визначити психологічну готовність чи неготовність дітей до школи? Що таке, за нашими уявленнями, «зрілий дошкільник»?

«Дошкільну зрілість» можна визначити як цілісний психічний стан дитини дошкільного віку, що характеризується високим ступенем розвитку тих якостей і процесів, що переживають свій розквіт саме в дошкільний період дитинства і для яких цей період є сензитивним. Для 6-річних дітей із гарним психічним розвитком найтипівіший – кооперативно-змагальний рівень спілкування з однолітками, довільність у сфері спілкування з дорослими і відкриття дитиною своїх переживань у сфері самосвідомості. Крім того, принципово важливими є:

- сформовані прийоми ігрової діяльності;
- розвинені соціальні емоції й високий (для даного періоду) рівень морального розвитку;
- розвинена увага;
- високий рівень наочно-образного мислення, пам'яті, мовлення.

Варто звернути увагу на сам факт недостатньої підготовленості до шкільного навчання значної частини дітей, які приходять до школи. Це створює труднощі для всіх. Важко, насамперед, самим дітям, важко батькам, важко вчителю та іншим учням у класі, які змушені пристосовуватися до спільної навчальної діяльності з такими дітьми.

Зазвичай виділяють три основні групи труднощів, з якими стикаються неготові до школи діти. *Перша група* труднощів стосується системи взаємин і взаємодії з однолітками (невміння слухати товариша і стежити за його роботою, змістовно спілкуватися з однолітками, погоджувати з ними свої дії), друга – сфери спілкування з дорослим (розуміння умовності запитань учителя, його особливої позиції, специфічності навчальних ситуацій і навчального спілкування), *третья* – сфери власної самосвідомості (завищена оцінка своїх можливостей і здібностей, необ'єктивне ставлення до результатів своєї діяльності, неправильне сприйняття оцінок учителя). Ці три групи труднощів відбивають основні сторони психологічної готовності дитини до школи і шкільного навчання. Відповідно, і показники психологічної готовності дитини до школи поділяються на ці групи.

Хоч це й парадоксально, але саме ранній початок шкільного навчання створює необхідні умови для практичного розв'язання проблеми психологічної готовності дітей до школи.

Хоча серед шестирічок є діти, повністю готові до шкільного навчання, проте і меншість, і тому цілком правильно вважати шестирічних дітей неготовими із психологічного погляду до навчання у школі. Навчання дітей-шестирічок має підпорядковуватися завданням підготовки до навчання за шкільним типом. Так, Ш. Амонашвілі підкреслює, що призначення класу шестирічок – готувати дітей до ролі учнів

Раннє виявлення в дитини будь-який здібностей нічого не говорить про її готовність чи неготовність до школи. Навіть безсумнівні математичні здібності не можуть бути гарантією успіху на шкільних уроках математики. Для успішного навчання необхідно ще багато з того, чого в дошкільника поки просто немає.

Отже, що ж містить у собі поняття «психологічна готовність до школи»? Компонентами психологічної готовності є інтелектуальна, особистісна, вольова.

Інтелектуальна готовність не зводиться до наявного в дитини словникового запасу, спеціальних умінь і навичок. Чинні програми їх засвоєння вимагають уміння порівнювати, аналізувати, узагальнювати, робити самостійні висновки.

Особистісна готовність виявляється у ставленні дитини до школи, до навчальної діяльності, до вчителів, до самої себе. Якщо дитина не готова до соціальної позиції школяра, то навіть за наявності необхідного запасу вмінь і навичок, високого рівня інтелектуального розвитку їй буде важко в школі. Такі першокласники поведуться в школі по-дитячому, вчать дуже нерівномірно. Вони успішні, якщо заняття викликають у них безпосередній інтерес. Але якщо інтересу немає й діти мають виконувати завдання з почуттям відповідальності, то такий першокласник робить його недбало, наспіх, і йому важко досягти потрібного результату.

У цьому віці необхідно розвивати здатність діяти за моральними мотивами, за необхідності відмовляючись від того, що безпосередньо приваблює, тому що шестирічна дитина здатна підпорядковувати мотиви своєї поведінки. Першочергове значення у формуванні волі має виховання мотивів досягнення мети, а саме: прагнення не пасувати перед труднощами, не відмовлятися від визначеної мети, навіть якщо виникають перешкоди.

4. Самодіагностика. Анкета: «Чи готові ви віддати дитину до школи»

Інструкція: *Якщо Ви погоджуєтесь з даним твердженнями – поставте у бланку для відповідей знак «+», якщо ні – знак «-».*

1. Мені здається, що моя дитина вчитиметься гірше за інших дітей.
2. Я побоююсь, що моя дитина часто ображатиме інших дітей.
3. На мій погляд, чотири уроки – це непомірне навантаження на малюка.
4. Важко бути впевненим, що вчителі молодших класів добре розуміють дітей.
5. Дитина може спокійно вчитися тільки в тому випадку, коли вчителька – її рідна мати.
6. Важко уявити, що першокласник може швидко навчитись читати, писати, рахувати.
7. Мені здається, що діти в цьому віці ще не здатні дружити.
8. Боюся навіть думати про те, що моя дитина обходитиметься без денного сну.

9. Моя дитина часто плаче, коли до неї звертається доросла незнайома людина.
10. Моя дитина ніколи не ходила до дитячого садка і весь час проводила з матусею.
11. Початкова школа, на мою думку, рідко здатна чогось навчити дитину.
12. Я побоююсь, що однокласники дражнитимуть мою дитину.
13. Мій малюк значно слабший за своїх однолітків.
14. Боюсь, що вчителька не зможе правильно оцінити успіхи кожної дитини.
15. Моя дитина часто каже: «Мамо, ми підемо до школи разом!».

1	2	3	4	5
6	7	8	9	10
11	12	13	14	15
Разом:				

За кожен знак «+» Ви отримуєте 1 бал. Підрахуйте отримані бали.

Аналіз результатів

- до 4 балів – це означає, що у вас є всі підстави оптимістично чекати 1 вересня (ви самі достатньо готові до шкільного життя вашої дитини);
- 5-10 балів – краще підготуватися до можливих труднощів заздалегідь;
- 10 балів і більше – було б непогано порадитися з дитячим психологом.

А тепер звернемо увагу на те, в яких стовпчиках отримано 2 чи 3 хрестики:

1. необхідно більше займатися іграми і завданнями, які розвивають пам'ять, увагу, дрібну моторику;
2. необхідно звернути увагу на те, чи вміє ваша дитина спілкуватися з іншими дітьми;
3. передбачаються труднощі, пов'язані із здоров'ям дитини, але ще є час для загартування;
4. побоювання, що дитина не знайде контакту з учителем: треба пограти з дитиною в сюжетно-рольові ігри за шкільною тематикою;
5. дитина дуже прив'язана до матері. Може, краще віддати її в невеличкий клас чи віддати до школи на наступний рік? У будь-якому випадку корисно пограти з дитиною в школу.

Морфогенетична готовність дитини до школи

Форма проведення: інформаційне повідомлення, анкетування, вправа «Прогноз».

1. Інформаційне повідомлення

Морфогенетична готовність передбачає фізіологічну зрілість (стан здоров'я) та рівень фізичного розвитку (розвиток дрібної моторики руки і зорово-рухової координації, а саме:

- фізичні показники довжини тіла, маси тіла;
- особливості розвитку на етапі дошкільного дитинства, що обтяжили розвиток дитини: важкі пологи, травми, тривалі захворювання;
- темп розвитку в дошкільному дитинстві (чи вчасно дитина почала ходити, говорити);
- стан соматичного здоров'я дитини: характер відхилень у системах і функціях організму, хворобливість; скільки разів у минулому році хворіла дитина, скільки днів;

Біологічна зрілість дитини

Для визначення темпів росту і розвитку дошкільника необхідно також оцінювати біологічну зрілість – досягнутий рівень дозрівання організму. Адже біологічно зріла дитина легше впорається з фізичними і розумовими навантаженнями, легше адаптується до нових умов, зокрема до школи, оскільки вона менш чутлива до стресу, збудників дитячих інфекційних хвороб тощо.

Методи оцінювання біологічної зрілості дитини:

Пропорції тіла і темпи росту.

Це найпростіший, але, втім, приблизний спосіб оцінювання біологічної зрілості. Як критерії використовуються не просто показники росту і ваги дитини, а, насамперед, пропорції тіла, що враховують співвідношення окремих його частин – голови, тулуба, кінцівок. Більш точне уявлення про ступінь біологічного дозрівання організму дають показники зміни пропорцій тіла в періоди так званих ростових стрибків. Так, у дошкільному віці (5–6 років) діти переживають напівзростовий стрибок, що є суттєвим показником зрілості організму.

Щоб дізнатися, чи пройшла дитина цей важливий етап, використовують філіппінський тест. Попросіть дитину дістати правою рукою ліве вухо, провівши руку над головою. Успішність виконання цього завдання дитиною показує ступінь розвитку кістяка, рівень дозрівання нервової системи, здатність головного мозку сприймати і переробляти інформацію. Фізіологами і гігієністами встановлено, що коли дитина починає відвідувати школу до того, як у неї пройшов напівзростовий стрибок, це негативно позначається на її здоров'ї, особливо на психічному, і рідко приносить успіхи в навчанні.

Кісткова зрілість

Окостеніння кістяка проходить через певні послідовні стадії. Це більш точний спосіб визначення ступеню біологічного дозрівання. Зазвичай перевіряють ступінь окостеніння кістяка лівої руки дитини. Їй пропонують покласти руку на стіл долонею вниз і по черзі піднімати пальці над столом, не відриваючи кисті од поверхні. Після цього виконати наступне завдання: повторити за дорослим двома руками вправи «Перемога» і «Ріжки».

«Перемога» – стиснути в кулак усі пальці, крім вказівного і середнього. «Ріжки» – стиснути в кулак усі пальці, крім вказівного і мізинця. Запропонуйте дитині виконати ці вправи до 5 разів по черзі. Якщо стадії окостеніння проходять нормально, дитина справляється з цим завданням. У випадках утруднення визначення кісткового віку необхідно звернутися по допомогу до фахівців. Зробити рентгенограму кисті й зап'ястя лівої руки, одержати необхідну консультацію.

Зубна зрілість

Молочні, а потім постійні зуби з'являються в людини у певному порядку. Якщо підрахувати кількість зубів, що прорізалися (чи що перемінилися), і зіставити цю величину зі стандартами, можна оцінити так звану зубну зрілість.

Зубна зрілість має сенс визначати у 2 роки (чи з'явилися всі молочні зуби) і 6 років (як відбувається зміна молочних зубів на постійні). Із практики застосування цього тесту вважається достатньою для початку систематичного навчання у школі зміна чотирьох молочних зубів.

Зрілість кори головного мозку – функціонування тім'яно-потиличних відділів.

Тест «Руки» (за М.Безруких, С.Єфімовою). Сядьте за столик навпроти дитини. Попросіть її простягнути вам одну руку. Затуліть від неї долоню і пальці цієї руки своєю рукою. Іншою рукою доторкніться до пальців протягнутої руки дитини. Попросіть її витягнути на іншій руці той палець, що ви торкаєте» Вікові нормативи:

- трирічна дитина правильно визначає великий палець;
- п'ятирічна дитина розрізняє великий палець і мізинець;
- шестирічна дитина вільно розрізняє великий палець, мізинець і вказівний.

2. Вправа «Прогноз»: «Як підготувати руку дитини до письма»

Хід вправи: Група батьків об'єднується у декілька підгруп. Кожна підгрупа має сформулювати свою думку щодо бачення даної проблеми, дібрати аргументи на захист власної позиції.

3. Самодіагностика. АНКЕТА ДЛЯ БАТЬКІВ МАЙБУТНІХ ПЕРШОКЛАСНИКІВ

Ваша дитина незабаром стане першокласником. І наше з Вами завдання, щоб ця перша зустріч зі школою стала радісною і бажаною на все життя.

П.І.Б. дитини _____

Дата народження _____

Домашня адреса _____

Дані про батьків (П.І.Б., вік, ким працює): _____

Мати _____

Батько _____

Чи є брати, сестри (вік) _____

Дані про дитину:

1. Обтяжуючі обставини в дошкільному періоді розвитку дитини (важкі пологи, травми, часті захворювання).
2. Скільки разів і на що хворіла Ваша дитина торік?
3. Хронічні захворювання, відхилення в органах зору, слуху, дефекти мови, інші особливості.
4. Підкресліть наявні ознаки дитячої нервовості:
5. рухове розгальмування, загальмованість, схильність до занепокоєння, хвилювання, підвищена дратівливість, нестерпність шуму, духоти, необґрунтовані страхи, неспокійний сон, слізливість, схильність брати без дозволу чужі речі.
6. Як часто вони виявляються?
7. Чи вміє дитина бути уважною протягом тривалого часу (більше 15 – 20 хв)?
8. Чи добре розвинута дрібна моторика рук? Підкресліть потрібне (вміє малювати, ліпити, працювати ножицями, вишивати, писати друкованими літерами, малювати візерунки, може самостійно зав'язувати шнурки, застібати гудзика).
9. Як швидко втомлюється дитина в процесі роботи, чи посидюща вона? Підкресліть потрібне:
  - ✓ може працювати довго (більше 30 хв), навіть якщо не дуже подобається;
  - ✓ може довго займатися тільки тим, що подобається;
  - ✓ ні, навіть якщо справа їй подобається;
  - ✓ непосидюща.
10. Чи володіє дитина навичками самообслуговування? Чи може сама одягатися-роздягатися, зберігати охайний вигляд, забирати за собою іграшки, речі?
  - ✓ Так.
  - ✓ Ні.
  - ✓ Скоріше «Так», ніж «Ні».
  - ✓ Скоріше «Ні», ніж «Так».
11. Рівень відповідальності дитини (високий, середній, низький).
12. Чи уміє Ваша дитина поводитися в громадських місцях?
  - ✓ Так.
  - ✓ Ні.

- ✓ Скоріше «Так», ніж «Ні».
  - ✓ Скоріше «Ні», ніж «Так».
13. Які відвідує додаткові секції, гуртки з розвитку дитячої творчості? Чи знайома з комп'ютером?
14. Чи хоче навчатися в школі? Що її більше приваблює:
- ✓ «шкільна атрибутика» (форма, портфель тощо),
  - ✓ звання «школяр»;
  - ✓ можливість навчитися писати, рахувати, читати?
15. Чи подобається їй у школі?
16. Чи вважаєте Ви, що вона добре підготовлена до школи?
- ✓ Так.
  - ✓ Ні.
  - ✓ Скоріше «Так», ніж «Ні».
  - ✓ Скоріше «Ні», ніж «Так».
17. Чи є у Вас якісь побажання?

4. Обговорення.

Психологічна готовність дітей до шкільного навчання

Форма проведення: інформаційне повідомлення, анкетування, вправа «Прогноз».

1. Інформаційне повідомлення «Психічний розвиток»

Для дітей дуже характерні висока рухливість і висока емоційність. Спроба довго утримувати увагу безуспішна, тому що високе виснаження нервових клітин кори головного мозку, мала стійкість уваги, емоційність і швидко так зване «охоронне гальмування» спричинюють відволікання, «рухове занепокоєння» вже через 10-15 хв. після початку роботи.

Пам'ять дитини довільна; вона досить добре запам'ятовує події, що відбувалися з нею, особливо важливі для неї, яскраво позитивно чи негативно емоційно забарвлені, запам'ятовує інформацію, факти, вірші, майже буквально переказує зміст книги чи фільму. При цьому переказати буквально їй набагато простіше, ніж розповісти «своїми словами».

Тип мислення в цьому віці наочно-образний, чи почуттєвий, тобто, аналізуючи події, явища, діти спираються на реальні події, а висновки роблять, схоплюючи якусь окрему зовнішню ознаку. Якщо дитина опиняється в ситуації, коли потрібно оперувати знаннями і розв'язувати завдання абстрактно, то їй це зробити важко, і хоча вона намагається, відсутність досвіду й недостатній розвиток понять не дають їй змоги скласти судження про предмети і явища. Тому в розповіді переважають наочні зображення й описи. Діти не можуть оцінювати, хоча вже вміють порівнювати, не вміють класифікувати, але вміють виділяти спільне й відмінне, щоправда, за однією, найістотнішою ознакою. У міркуваннях дітей цього віку (вони охоче розмірковують) є своя логіка, вони навіть намагаються зробити висновки, але їм ще заважає обмеженість досвіду і знань.

Особистісний розвиток дошкільників значною мірою залежить від соціальних умов, середовища, в якому зростає дитина, від соціального благополуччя, оточення.

Вік 6 років – це період формування психологічних механізмів особистості дитини. Творчість малюка у грі, творче ставлення до визначених завдань є одним із показників становлення особистості. Психічний розвиток і становлення особистості пов'язані зі самосвідомістю, а найбільш яскраво самосвідомість виявляється в самооцінці. Це те, як дитина оцінює себе, свої риси, свої можливості, свої успіхи й невдачі. Така самооцінка неможлива без авторитетного коригування дорослого. При цьому емоції часто переважають над об'єктивністю. Крім того, авторитет дорослого настільки значний, що власну оцінку відсуває назад оцінка дорослого. Своїх однолітків дитина оцінює так, як оцінює їх дорослий. Водночас діти можуть передбачати реакцію дорослого, і тому поведінка однієї дитини з різними дорослими

різна (вона знає, що з ким можна). Отже, необхідно погодити вимоги, щоб дитина знала, чого від неї хочуть, і не змінювати їх часто. Як правило, дитині подобається бути «гарною», одержувати підтвердження власної самооцінки «я – гарна».

Занижена самооцінка найчастіше формується в дітей, успіхи яких не задовольняють дорослих, що об'єктивно не визначили можливості дитини, вимагають від неї більшого, ніж вона може. Постійне невдоволення собою, зневіра у можливому успіху дуже швидко спричиняють апатію, небажання вчитися. Тому, важливо не тільки показати дитині невдачі, труднощі, а й допомогти побачити свої можливості.

Діти люблять мріяти про своє майбутнє, прагнучи наслідувати при цьому дорослих. Вони вже мають уявлення про діяльність дорослих, про цінність професій, про те, що таке добре і що таке погано. Вони, як правило, ідеалізують дорослих, прагнучи одержати від них схвалення, ласку, заохочення. Діти пишануться похвалою і засмучуються, якщо їх не хвалять. Водночас у стосунках з однолітками важлива й їхня оцінка (насамперед позитивна). Усі діти цього віку хочуть бути «най-най». Вони полюбляють хвалитися, дуже радіють своїм досягненням, а у разі невдачі дуже хвилюються. Тому дорослим важливо бути надзвичайно уважними, оцінюючи дитину при однолітках. Недопустимі ситуації, коли в присутності усіх дітей вказують на чийсь недоліки, а тим більше демонструють неуспіхи, труднощі. За умови доброго ставлення дорослих, розуміння й уваги, основна установка дитини – тільки на гарне: «я – гарний», «ти – гарний», «ми – гарні». Діти, які виростили в несприятливих умовах, – не настільки наївні й безпосередні, вони вміють хитрувати і прикидатися, можуть бути егоїстичними, якщо це їм вигідно.

Дитина може свідомо керувати своєю поведінкою, але ще легко відволікається, не може ставити перед собою мету. Вона вже розуміє відмінність між «хочу» і «можу», «хочу» і «треба». Дитина тільки підкоряється вимогам дорослого, а змусити себе саму відмовитися від «хочу» заради «треба» їй ще важко. Вона вміє формувати свої взаємини з дорослими й однолітками, жити і працювати в колективі, підпорядковуватися його вимогам.

Сьомий рік життя належить до перехідного («кризового») вікового періоду. Такі періоди характеризуються особливо швидкими змінами у фізичному і психічному розвитку дітей.

Швидкість змін у перехідні періоди розвитку настільки значна, що буквально щомісяця життя приносить щось нове. Так, типова дитина шести з половиною років суттєво відрізняється за рівнем психолого-фізіологічної зрілості і від дитини шести років, і від семирічної. За незначними винятками у дитини, що не досягла шести з половиною років, процес проходження кризи не тільки не закінчився, але часто навіть не почався. У шестирічної дитини, порівняна з семирічною недостатньо

сформовані центральні гальмівні процеси, значно нижча довільність поведінки, висока стомлюваність, менш сформована здатність до концентрації і до переключення уваги, переважає ігрова мотивація. Освіта в школі організовується за логікою навчальних предметів, не характерною для дошкільної освіти. Тому наступність неможливо здійснювати на основі предметних умінь і знань дітей. Вона визначається тими досягненнями дошкільного розвитку, які школа має брати до уваги, підтримувати і розвивати, не перериваючи і не придушуючи жодної з дошкільних ліній розвитку. Потенційні вікові можливості дитини на порозі школи – це:

- позитивне ставлення до себе, впевненість у своїх силах, відкритість до зовнішнього світу – дитина доброзичлива, чуйна до переживань іншої людини, має почуття власної гідності, поважає гідність інших;
- ініціативність і самостійність у грі, спілкуванні, конструюванні, малюванні, ліпленні, у розв'язанні елементарних соціальних і побутових завдань – дитина легко вибирає собі рід занять і партнерів, здатна породжувати і втілювати різні задуми, що змінюють один одного;
- активна взаємодія з однолітками і дорослими, участь у спільних іграх – дитина здатна домовлятися, зважати на інтереси інших, стримувати свої емоції; у ході спільної діяльності обговорює проблеми, що виникають, правила, може підтримати розмову на цікаву для неї тему;
- творчі здібності, фантазія, уява, що виявляються у грі (оригінальність задуму, гнучкість розгортання сюжету), у малюванні, придумуванні казок, танцях, співі;
- освоєння власного тіла і тілесних рухів – дитина із задоволенням бігає, стрибає, лазить, видозмінює раніше засвоєні рухи, пристосовуючи їх до нових умов, рухи набувають довільного характеру;
- вольове начало, що виявляється в продуктивній діяльності дитини, – вона прагне досягти мети, намагається зробити продукт якісно, переробляє, якщо не вдалося; довільність виявляється й у соціальній поведінці – дитина може виконувати інструкцію педагога, діяти за встановленими правилами;
- пізнавальні здібності, що виявляються в допитливості, – дитина ставить запитання, що стосуються близьких і далеких предметів і явищ, намагається самостійно придумувати пояснення явищам природи і вчинкам людей, любить спостерігати, експериментувати, виявляє цікавість до пізнавальної літератури, графічних схем, намагається самостійно користуватися ними;
- одночасно з розвитком цих якостей підвищується компетентність

дитини в різних видах діяльності й у сфері взаємин; це виявляється не тільки в тому, що дитина має знання, вміння, навички, але й у тому, що вона здатна приймати на основі цієї компетентності власні рішення.

Цей «віковий портрет» відбиває принципово можливі досягнення дітей до моменту вступу їх до школи, однак жодна дитина не має всього комплексу цих характеристик одночасно. Тому цей портрет не може бути критерієм визначення рівня розвитку конкретної дитини, але дає загальний орієнтир для педагогів, батьків дітей, які йдуть до школи.

2. Вправа «Прогноз»: «Психічне здоров'я дитини»

Хід вправи: Група батьків об'єднується у декілька підгруп. Кожна підгрупа має сформулювати свою думку щодо бачення даної проблеми, дібрати аргументи на захист власної позиції.

3. Самодіагностика. АНКЕТА

Оцінка розвитку пізнання

1. Чи володіє дитина основними поняттями, наприклад: правий – лівий, великий – малий, у – з?
2. Чи здатна дитина зрозуміти найпростіші випадки класифікації, наприклад: речі, що можуть котитися, і речі, що котитися не можуть?
3. Чи може малюк угадати кінцівку нехитрої історії?
4. Чи може дитина втримати в пам'яті і виконати як мінімум три вказівки?
5. Чи може дитина назвати більшість великих і малих літер алфавіту?

Оцінка базового досвіду дитини

6. Чи доводилося дитині супроводжувати Вас на пошту, в ощадкасу, у магазин?
7. Чи був малюк у бібліотеці?
8. Чи доводилося дитині бувати в селі, в зоопарку, у музеї?
9. Чи була у Вас можливість регулярно читати малюкові чи розповідати йому історії?
10. Чи виявляє дитина підвищений інтерес до чого-небудь, є в неї хобі?

Оцінка мовного розвитку

11. Чи може дитина назвати й позначити основні навколишні предмети?
12. Чи легко дитині відповідати на запитання дорослих?
13. Чи може дитина пояснити, для чого служать різні речі: щітка, пилосос, холодильник?
14. Чи може дитина пояснити, де розташовані предмети: на столі, під столом?
15. Чи в змозі малюк розповісти історію, описати будь-який випадок, що відбувся з ним?

16. Чи чітко дитина вимовляє слова?
17. Чи правильна її мова з точки зору граматики?
18. Чи здатна дитина брати участь у загальній розмові, розіграти будь-яку ситуацію чи грати в домашньому спектаклі?

Оцінка рівня емоційного розвитку

19. Чи виглядає дитина веселою (удома і серед товаришів)?
20. Чи сформувався в дитини образ себе як людини, що може багато чого здійснити?
21. Чи легко малюку «переключитися» при змінах у звичному розпорядку дня, перейти до рішення нової задачі?
22. Чи здатна дитина працювати самостійно, змагатися у виконанні завдання з іншими дітьми?

Оцінка вміння спілкування

23. Чи включається малюк у гру інших дітей, чи ділиться з ними?
24. Чи дотримується він черговості, коли цього вимагає ситуація?
25. Чи здатна дитина слухати інших не перебиваючи?

Оцінка фізичного розвитку

26. Чи добре дитина чує?
27. Чи добре вона бачить?
28. Чи здатна вона посидіти спокійно протягом деякого часу?
29. Чи розвинута в неї координація моторних навичок, наприклад, чи може вона грати м'ячем, стрибати, спускатися й підніматися сходами?
30. Чи виглядає дитина бадьорою і захопленою?
31. Чи виглядає дитина здоровою, ситою і свіжою?

Зорове розрізнення

32. Чи може дитина ідентифікувати схожі й несхожі форми? Наприклад, знайти картинку, несхожу на інші?
33. Чи може дитина розрізняти букви і короткі слова, наприклад б – п, пік – рік?

Зорова пам'ять

34. Чи може дитина помітити відсутність картинки, якщо їй спочатку показати серію з трьох картинок, а потім одну забрати?
35. Чи знає дитина своє власне ім'я, прізвище, адресу?

Зорове сприйняття

36. Чи здатна дитина розкласти одну за одною (у заданій послідовності) серію картинок?
37. Чи розуміє дитина, що читають зліва направо?
38. Чи може вона самостійно, без сторонньої допомоги скласти головоломку з 15 елементів?
39. Чи може малюк інтерпретувати картинку: сформулювати головну думку, простежити зв'язки?

Рівень слухових здібностей

40. Чи може дитина римувати слова?
41. Чи може вона розрізняти слова, що починаються на різні звуки, наприклад, ліс/ніс?
42. Чи може дитина повторити за дорослим кілька слів чи цифр?
43. Чи здатна дитина переказати історію, зберігши основну думку й послідовність дій?

Оцінка ставлення до книг

44. Чи виникає в дитини бажання подивитися книги самостійно?
45. Чи уважно і чи із задоволенням вона слухає, коли їй читають уголос?
46. Чи ставить дитина запитання про слова?

4. Обговорення

Емоційно-вольова готовність дитини до школи

Форма проведення: інформаційне повідомлення, анкетування, дискусія, вправа «Прогноз».

1. Інформаційне повідомлення: Емоційно-вольова готовність

До шести років відбувається формування основних елементів вольової дії: дитина здатна поставити мету, прийняти рішення, намітити план дії, виконати його, докласти певних зусиль у разі подолання певної перешкоди, оцінити результат своєї дії. У шестирічному віці мета досягається успішніше за умови ігрової мотивації й оцінки поведінки з боку однолітків. Важливим є й уміння підпорядковувати свою поведінку новим нормам і правилам, орієнтуватися на вказівки вчителя, звернені до класу загалом, здатність і бажання уважно слухати й точно виконувати ці вказівки.

У цьому віці необхідно розвивати здатність діяти за моральними мотивами, за необхідності відмовляючись від того, що безпосередньо приваблює, тому що шестирічна дитина здатна співпідпорядковувати мотиви своєї поведінки. Першочергове значення у формуванні волі має виховання мотивів досягнення мети, а саме: прагнення не пасувати перед труднощами, не відмовлятися від визначеної мети, навіть якщо виникають перешкоди.

Старший дошкільник вже повинен розрізняти весь спектр емоцій, мати стійкі почуття та ставлення. Шестирічний вік – сензитивний для формування вищих почуттів, інтелектуальних, моральних, етичних. Інтелектуальні почуття – це допитливість, почуття гумору, здивування. Етичні почуття – відчуття прекрасного, героїчного, драматичного. До моральних почуттів належать гордість, сором, дружба.

У цьому віці розвивається установка на визнання іншими, що є прагненням отримати вдячність, похвалу. Це – бажання відчувати власну значущість. Потрібно знати, що нерідко з'являється і брехливість.

Отже, емоційно-вольова готовність передбачає вміння:

- робити не лише те, що подобається, а й те, що необхідно зробити (довільність поведінки);
- поставити мету, виявити певні зусилля у випадку подолання перешкод, оцінювати результати своєї діяльності.
- розуміти й адекватно виражати свої емоції;
- свідомо підкорятися загальним правилам та вимогам;
- уважно слухати й виконувати самостійно найпростіші усні вказівки дорослого;

Необхідною умовою емоційно-вольового розвитку дитини є спільність вимог до неї з боку всіх членів родини.

Емоційно-вольова готовність передбачає розвиток довільної уваги. Довільність є рисою особистості, що доповнює почуття відповідальності й дає дитині змогу здійснювати основні види діяльності. Довільність розглядається як наслідок здатності людини до підпорядкування й до прийняття правил і керування своїми безпосередніми бажаннями. До кінця дошкільного віку ця здатність розвинена достатньо для того, щоб дитина зайняла позицію суб'єкта навчальної діяльності/

Найважливішим завданням у вихованні волі є забезпечення зв'язку волі з моральною спрямованістю, з формуванням відповідної мотиваційної основи, інакше виховання волі втрачає сенс, тому що поза моральними орієнтирами вольове виховання сприяє формуванню егоїстичної та зловмисної волі, яка в дітей іноді переходить у свавілля.

Забезпечення зв'язку вольового виховання з моральним задає правильний напрямок вольовому акту, виконуючи основний зміст виховання, що супроводжується не лише подоланням труднощів, але й радістю, адже приносить радісне почуття виконаного обов'язку. Центральним моментом у розвитку волі є виховання спрямованості. Спрямованість – основа, на що будуть спрямовані вольові зусилля – на добро чи зло? Зв'язок волі з домінуючою спрямованістю особистості задає вольовій поведінці позитивну мотивацію, з'єднує вольові зусилля з радістю, почуттям задоволення виконаного обов'язку. Якщо воля не з'єднана з вищими мотивами, вона наповнюється зовсім іншою, нижчою спонукальною силою. Оскільки виховання – це формування особистості через підтримку такої ієрархії мотивів, де вищі мотиви – обов'язок і любов, то розвиток волі має служити цій меті. Створення правильної мотивації при поступовому привчанні до подолання труднощів – найважливіший момент виховання волі. Виховання волі та виховання моральності – дві сторони одного й того самого процесу. Соціальний мотив - провідний мотив вольової поведінки. «Хороша звичка – це моральний капітал», – говорить К.Ушинський, пояснюючи це тим, що звичка, перетворившись у несвідому потребу, зберігає силу й час, людина не буде щомиті кликати на допомогу свою свідомість і волю, а спрямує їх на що-небудь важливе. Скористаємося корисними порадами К. Ушинського, який описує умови формування звичок:

- Періодичність дій є однією з істотних умов формування звички.
- Для вкорінення звички потрібний час.
- При формуванні звички витрачається сила, і якщо ми будемо формувати багато звичок одночасно, то можемо самі заважати справі.
- Якщо ми, викорінюючи звичку, не запропонуємо дитині іншої діяльності, то вона мимоволі діятиме так, як і раніше.
- Де панує невпинна правильна діяльність дітей, безліч дурних звичок гаснуть і зникають самі собою.

- Праця та організація життя – умова розвитку волі. Поступове залучення до праці, упорядковане й організоване життя родини, доцільний режим – види діяльності, в яких виховується воля. Вольова дія пов'язана з ініціативністю і самостійністю, цілепокладанням, рішучістю, що передбачає мобілізацію духовних сил, необхідних на етапі боротьби мотивів та прийняття рішення. Важливо, що «...мотиви обов'язку, необхідності стають не лише усвідомлено значущішими, але й привабливішими емоційно». У вольовому вихованні доречно дотримуватися певних принципів, які дозволять запобігти хаотичності у виконанні вольових дій.

2. Вправа «Прогноз»: *«Діти, які не можуть довільно регулювати свою поведінку, увагу, сприймати вимоги».*

Хід вправи: Група батьків об'єднується у декілька підгруп. Кожна підгрупа має сформулювати свою думку щодо бачення даної проблеми, дібрати аргументи на захист власної позиції.

3. АНКЕТА: ВОЛЬОВА ГОТОВНІСТЬ ДО ШКОЛИ

Дає змогу визначити, наскільки в дитини розвинені вольові звички – стійкі способи саморегуляції діяльності трудової, навчальної та спілкування. Вони є основою довільного запам'ятовування, уваги, навичок мислення.

1. Чи достатньо сформовані у дитини гігієнічні навички (чистить зуби вранці, миє руки перед їжею):
  - а) робить завжди сама, без нагадування;
  - б) робить завжди, але інколи треба нагадувати;
  - в) без спеціального нагадування не робить?
2. Чи допомагає дитина вдома по господарству (миє посуд, прибирає постіль, накриває на стіл):
  - а) робить постійно;
  - б) робить часто;
  - в) робить дуже рідко?
3. Чи є у дитини стійкі навички самообслуговування (може сама собі приготувати бутерброд, одягнутися відповідно до погоди, зав'язати шарф):
  - а) є достатньою мірою;
  - б) є деякі;
  - в) немає?
4. Чи вміє дитина утримувати увагу досить тривалий час (15 – 20 хв.), коли знаходиться сама (у читанні вголос, малюванні, гри):
  - а) дуже часто вміє;
  - б) вміє зрідка;
  - в) не вміє?
5. Чи здатна дитина керувати своїми бажаннями (не їсть перед їжею цукерок, хоча вони їй доступні; не капризує, коли старші щось

- заборонили):
- а) уміє достатньою мірою;
  - б) уміє тільки зрідка;
  - в) не вміє?
6. Чи вміє дитина поводитися за столом (правильно сидить, охайно їсть):
- а) як правило, вміє;
  - б) вміє, але робить далеко не завжди;
  - в) не вміє?
7. Чи є у дитини більш-менш стійкі інтереси: слухання музики, малювання, заняття мовами, конструювання, ліплення з пластиліну:
- а) всі досить стійкі;
  - б) інтереси є, але весь час змінюються;
  - в) наявні інтереси відсутні?
8. Чи вміє дитина поводитись у суспільстві (не перебиває старших, без нагадування вітається, прощається, дякує):
- а) вміє;
  - б) вміє, але інколи доводиться нагадувати;
  - в) не вміє?
9. Чи дотримується дитина певного режиму дня (часу прогулянки, їжі):
- а) як правило, так;
  - б) взагалі дотримується, але інколи порушує;
  - в) ні, не дотримується?
10. Якщо дитина ставить запитання, чи завжди вона вислуховує відповіді:
- а) як правило, з цікавістю вислуховує пояснення;
  - б) інколи, відповідаючи на запитання, не слухає, відволікається;
  - в) інколи запитує просто так, не потребуючи відповіді?
11. Чи прибирає за собою іграшки після гри, альбом після малювання, книжки, зошити після читання, письма:
- а) завжди прибирає;
  - б) завжди прибирає після нагадування;
  - в) не прибирає?

Аналіз результатів

Варіант відповіді (а) в кожному запитанні – 3 бали, другий (б) – 2 бали, третій (в) – 1 бал.

Потім знаходять суму балів, одержаних в усіх 11 запитаннях.

Рівень сформованості вольових звичок визначається за такими критеріями:

високий – 33-27 балів; добрий – 26-22 бали; середній – 21-18 балів; низький – 18 балів і нижче

Мотиваційна готовність дитини до школи

Форма проведення: інформаційне повідомлення, вправа «Прогноз», міні лекція.

1. Інформаційне повідомлення. *Мотиваційна готовність* передбачає чітко сформовану позицію школяра, коли дитина:

- має належне уявлення про школу;
- позитивно ставитися до шкільних занять, загальноприйнятих норм дисципліни;
- віддає перевагу урокам грамоти й лічби, а не заняттям дошкільного типу (малювання, фізкультура, трудове навчання тощо);
- визнає авторитет учителя.

2. Вправа «Прогноз»: *«Проблеми інфантильної дитини»*

Хід вправи: Група батьків об'єднується у декілька підгруп. Кожна підгрупа має сформулювати свою думку щодо бачення даної проблеми, дібрати аргументи на захист власної позиції.

3. Міні лекція. *«Інфантильність дітей»*

Величезною і дуже поширеною проблемою є інфантильність дітей і недорозвинення емоційної сфери. Ці діти, як правило, або занадто рано пішли до школи (шестирічними), або у термін, проте їх психологічний вік істотно відстав від метричного. Вони не готові і не хочуть вчитися, пізнання нового не представляє для них інтересу, і гра дуже довго залишається головним інтересом у житті.

Такі дітки грають навіть на уроках (аж ніяк не тільки в першому класі), причому вибирають іграшки часто занадто «малишових» для їх віку; незважаючи на те, що вони багато грають, практично всі ігри швидко набридають. Здатності самостійно приймати рішення і докладати зусилля у такого учня близькі до нуля, мова інфантильна, манери – тим більше. Нерідко такі вже особливості психіки даної дитини, однак частіше в такій ситуації неабияка вина батьків. Не даючи можливості проявити самостійність, вони отримують інфантильного, непристосованого до життя дитини: наприклад, регулярно збирають замість нього портфель, перевзувати і переодягають у шкільному вестибюлі, як дитсадку.

Звичайно ж, пам'ятаючи про те, що школа - це перш за все інститут розвитку інтелекту, треба розуміти, що рівень розумового розвитку є одним із основних чинників шкільної успішності. Безумовно тривожними ознаками є такі факти, як сильна і постійне відставання в навчанні, незважаючи на регулярні заняття, нездатність до оволодіння скільки-небудь швидким читанням, катастрофічна нездатність зрозуміти хоча б основи основ математики, занадто обмежений для свого віку кругозір і незнання елементарних речей, знайомих всім його ровесникам. Ці симптоми є підставою для детального та всебічного вивчення інтелекту і психіки дитини фахівцями і, можливо, переведення з масової школи в спеціальну (або як мінімум в клас корекції) – у разі діагностування затримки психічного

розвитку. Переклад дитину на навчання за спеціальною програмою в даному випадку ні в якому разі не є образливим – навпаки, грамотно і відповідно з можливостями підібрана програма дуже часто допомагає освоїти ніяк не дають в масовій школі навички і навіть через якийсь час наздогнати однолітків і повернутися у звичайний клас (Адже дитяча психіка і мозок надзвичайно пластичні). У той же час перебування такої дитини в звичайному класі, як правило, блокує таку можливість розвитку (за звичайною програмою такої дитині все одно не встигнути) і, навпаки, лише закріплює ярлик невдахи і «недотепи». Ну і останній чинник, що визначає успіх адаптації дитини до навчального процесу – це його фізичний розвиток. Сюди відноситься цілий комплекс чинників: наявність захворювань, фізичних і органічних дефектів, темпи сексуального розвитку. Звичайно, згубно на навчання відображаються часті пропуски через регулярних застуд, велике навантаження на дитину представляє навчання на тлі наявних головних болів, наявності захворювань очей, вух, серця, опорно-рухового апарату. Загальновідомо, як жорстокі бувають діти, тому безумовно негатив.

Вчаться інфантильні діти частіше за все погано, але не через брак здібностей. Основна складність – це невміння інфантильної дитини включитися в загальну роботу: він навіть не намагається її виконувати, невпопад ставить питання, що не мають відношення до справи. Причому часто така поведінка поєднується зі щирим бажанням дитини відповідати власним уявленням про «хорошого учня». Він намагається рівно сидіти, як можна вище піднімає руку, радісно підхоплюється, коли його питають. Але безпосередні бажання через досить короткий час пересилують, і дитина перебиває вчителя, розмовляє з сусідом, ходить по класу. Такі діти схильні до придуркуватості та клоунади, в школі відрізняються непосидючістю, розторможеністю, невмінням поводитися на уроці.

Від завдань такої дитини відволікають і сторонні звуки, і раптові спогади, і кроки в коридорі, і фломастери сусіда, що, природно, утрудняє його навчання, а педагоги відзначають, що він постійно відволікається. Інфантильні діти, як правило, невичерпні у фантазіях та іграх, але в навчання швидко втомлюються. Необхідність наполегливої, систематичної праці викликає у такої дитини пасивний протест.

Говорячи про інфантильності дітей, потрібно пам'ятати, що незрілість стосується емоційно-вольових проявів, нітрохи не зачіпаючи інтелектуальну сферу: «вічно маленької» дитина можливо талановитою. Особливо в таких сферах людської діяльності, як музика, винахідництво, творчість, акторство. Адже високі досягнення в цих областях можливі саме внаслідок яскравості, образності, жвавості мислення, виразної емоційності та безпосередності поведінки.

Поради батькам

По-перше, покажіть дитину психоневрологу, можливо, їй потрібне невелике медикаментозне лікування. Воно може поліпшити пам'ять, увагу, працездатність, допомогти дитині у навчанні. Однак лише таблетками допомога не вичерпується. Таким дітям необхідний індивідуальний підхід, що враховує особливості його психічної організації.

По-друге, система спілкування з інфантильною дитиною ні в якому разі не повинна будуватися на насильницькому навіювання їй певних правил і заборон. Навпаки, краще впливати на неї ненав'язливо, враховуючи інтереси і пристрасті.

Дитина любить грати, значить, вплив на неї можливий через гру. З нею потрібно грати у все, що є у її житті: у «дитячий садок», в «лікарню», «транспорт», причому в кожній грі малюк повинен виступати в ролі сильного, позитивного героя, який когось рятує або кимось керує. У такій грі висміюється безвідповідальність, егоїзм, непродуманість вчинків і так далі. А дитина вчиться діяти відповідно обстановці.

Враховуючи, що інфантильна дитина прагне до дітей молодше за себе, надавайте їй можливість поспілкуватися з ровесниками, спонукайте її до такого спілкування, вчіть співпрацювати з іншими дітьми, прощати образи, залагоджувати конфлікти. Роз'яснюйте наслідки її помилок, спонукайте дитину переборювати труднощі, допомагаючи і радіючи разом з нею її перемогам.

Продумайте і встановіть для дитини ряд посильних щоденних обов'язків, які вона буде чітко знати. Також поясніть їй, що буде за їх невиконанням. Дитина повинна добре засвоїти цей логічний зв'язок.

Уникайте так званої негативної уваги - окриків, висміювання, погроз, покарань, так як дитина може задовольнятися цими емоційними формами уваги і надалі прагнути викликати їх.

Уважно стежте за дитиною. Інфантильні діти – особистості слабовільні, тому батьки і вихователі повинні бути напоготові, щоб діти не потрапили під вплив поганої компанії, а мали гідні заняття – спорт, туризм, читання.

Заохочуйте будь-яке прагнення дитини до самостійності, прийняття власних рішень, відповідальному ставленню до дорученої справи. Абсолютно необхідна участь в цьому процесі батька, особливо при вихованні хлопчиків.

Якщо ви вчасно помітили, що дитина не готова до школи до семи років, краще затримайте її на рік і у вісім років відправте в школу з вже сформованою позицією школяра. Непогано почати з підготовчих індивідуальних занять, під час яких спочатку на легкому, доступному матеріалі буде поступово формуватися бажання вчитися, прагнення до розумової праці, відповідальність. Успіх пробуджує у дитини віру в свої сили, знімає напруженість і створює емоційний комфорт.

І пам'ятайте, для таких дітей особливо шкідливі розбіжності у вимогах, пропонованих школою і сім'єю або різними членами родини, байдужість і брак уваги з боку дорослих. Допоможіть дитині подорослішати.

Комунікативна готовність дитини до школи

Форма проведення: анкетування, дискусія, гра «Прогноз».

1. Інформаційне повідомлення. *Комунікативна готовність* передбачає володіння навичками взаємодії з дорослими, однолітками, а саме: знання моральних норм та правил поведінки (вміння слухати, не перебиваючи, вміння вибачати і вибачатися, співчувати, враховувати настрій та бажання інших людей тощо).

Дитина успішніше засвоює мову в той момент, коли дорослі слухають її, спілкуються з нею, розмовляють. Виявляйте готовність слухати. Якщо роль слухача вас втомлює, якщо ви поспішаєте, не забувайте: терпіння, виявлене вами в дошкільний період, суттєво полегшить ваші проблеми в майбутньому. Саме в дошкільні роки закладаються основи впевненості в собі та усного мовного спілкування поза сім'єю. Від ступеня раннього мовного розвитку залежатиме подальший процес розвитку дитини в школі. мова та мовлення краще розвиваються в атмосфері спокою, безпеки та любові.

Потенційні вікові можливості дитини на порозі школи – це:

- позитивне ставлення до себе, впевненість у своїх силах, відкритість до зовнішнього світу – дитина доброзичлива, чуйна до переживань іншої людини, має почуття власної гідності, поважає гідність інших;
- ініціативність і самостійність у грі, спілкуванні, у розв'язанні елементарних соціальних і побутових завдань – дитина легко вибирає собі рід занять і партнерів, здатна породжувати і втілювати різні задуми, що змінюють один одного;
- активна взаємодія з однолітками і дорослими, участь у спільних іграх – дитина здатна домовлятися, зважати на інтереси інших, стримувати свої емоції; у ході спільної діяльності обговорює проблеми, що виникають, правила, може підтримати розмову на цікаву для неї тему.

2. Вправа «Прогноз»: *«Дитина не має навичок спілкування...»*

Хід вправи: Група батьків об'єднується у декілька підгруп. Кожна підгрупа має сформулювати свою думку щодо бачення даної проблеми, дібрати аргументи на захист власної позиції.

3. Міні лекція: *Замкнута дитина. Психологічна корекція замкнутості, розвиток навичок спілкування*

Замкненість – це порушення особистісного розвитку, що виявляється у відстороненні від товариства інших людей унаслідок послаблення емоційного зв'язку з оточенням.

Ознаки замкнутості:

- а) уникання товариства інших людей;
- б) сором'язливість;

- в) емоційна холодність;
- г) пригнічений настрій;
- д) підозріливість;
- є) недовіра до людей.

У чому ж полягає різниця між сором'язливістю та замкнутістю? Щоб відповісти на це запитання, необхідно пригадати, що таке комунікативні здібності дитини. Це певні індивідуально-психологічні особливості особи, що передбачають три умови:

- а) я хочу спілкуватися з іншими (мотивація спілкування);
- б) я знаю як спілкуватися з іншими (ознайомлення з комунікативними навичками);
- в) я вмю спілкуватися з іншими (рівень опанування комунікативних навичок).

Сором'язлива дитина знає, як спілкуватися з іншими, але не вмє. Не може реалізувати ці знання.

Замкнута дитина не хоче і не знає, як спілкуватися. У відмінності психологічних особливостей спілкування замкнутих і сором'язливих дітей полягає секрет корекції цих якостей.

У вихованні замкнутої дитини особливий акцент варто робити на її позитивних якостях, зміцнюючи віру дитини у свої сили і бажання відкритися іншим. Підкреслення достоїнств дитини сприяє позитивному сприйняттю її з боку навколишніх, породжує прагнення установити з нею більш глибокий контакт. У спілкуванні із замкнутою дитиною потрібно виявляти терпіння, не «тиснути» на неї, намагаючись форсувати успіхи. Таких дітей необхідно спеціально навчати прийомів установлення контакту й інших комунікативних умінь.

Варто батькам розширювати коло спілкування дитини, приводити її в нові місця і знайомити її з новими людьми, підкреслювати переваги і корисність спілкування, розповідати дитині, що нового і цікавого ви дізналися, а також, яке задоволення одержали, спілкуючись з тією або іншою людиною. Головне – стати для дитини прикладом людини, що ефективно спілкується.

3. Самодіагностика. Анкета для батьків.

Дайте правдиво щиро відповідь на наступні запитання, що допоможуть Вам оцінити Ваші взаємини з дитиною.

1. Чи подобається Вам Ваше маля?
2. Чи слухаєте Ви, що дитина говорить?
3. Чи дивитесь Ви на маля, коли воно говорить?
4. Чи намагаєтесь Ви створити в дитини відчуття значимості того, про що вона говорить?
5. Чи виправляєте Ви мову маляти?
6. Чи дозволяєте Ви дитині робити помилки?
7. Чи хвалите Ви маля, чи обіймаєте Ви його?

8. Чи смієтеся Ви разом із ним?
9. Чи відводите Ви годину для читання дитині і для розмов із нею?
10. Чи граєте Ви з малям у які-небудь ігри?
11. Чи заохочуєте Ви інтереси і захоплення дитини?
12. Чи є в маляти хоча б одна-дві власні книги?
13. Чи є в дитини вдома місце (наприклад, полиця), що відведене тільки їй?
14. Чи намагаєтеся Ви подати маляті приклад, читаючи газети, журнали, книги?
15. Чи обговорюєте Ви з родиною і з дитиною що-небудь цікаве з прочитаного Вами?
16. Чи намагаєтеся Ви сказати все за маля, перш, ніж воно встигне відкрити рот:
  - а) у зубного лікаря;
  - б) у магазині?
17. Чи дивитесь Ви телевизор разом із дитиною?
18. Чи ставити Ви маляті запитання про зміст побаченого по телевизору?
19. Чи обмежуєте Ви можливість дитини дивитися телевизор?
20. Чи є в дитини можливість виявляти «міць своїх м'язів» в іграх, м'яти глину і т.п., щоб вилити свої почуття в рамках загальноприйнятої поведінки?
21. Чи намагаєтеся Ви ходити з малям на прогулянки?
22. Чи збираєтеся Ви зводити дитину в театр, у зоопарк, у музей?

Аналіз результатів

За кожную відповідь «майже завжди» нарахуйте собі 4 бали, «іноді» – 2 бали, «ніколи» – 0 балів.

Отримані бали складіть. Якщо сума 88 балів – чудово! 44 бала – непогано, менше 22 балів – варто замислитися.

ПАМ'ЯТКА БАТЬКАМ

- ✓ Якщо дитина зростає в атмосфері критики, вона вчиться осуджувати.
- ✓ Якщо дитина зростає в атмосфері ворожнечі, вона вчиться боротися.
- ✓ Якщо над дитиною глумляться, вона стає сором'язливою.
- ✓ Якщо дитина живе в страху, вона стає боязкою.
- ✓ Якщо дитину постійно соромлять, вона звикає почуватися винною.
- ✓ Якщо дитина зростає в толерантному середовищі, вона вчиться бути терплячою
- ✓ Якщо дитину підбадьорюють, вона вчиться впевненості.
- ✓ Якщо дитина зростає в атмосфері прийняття, вона вчиться любові.
- ✓ Якщо дитина зростає в атмосфері похвали, вона вчиться любити саму себе.

Інтелектуальна готовність дитини до школи

Форма проведення: міні лекція, вправа «Прогноз».

1. Інформаційне повідомлення: *Інтелектуальна готовність* до школи передбачає володіння дитиною певною кількістю знань про явища навколишнього середовища, уміння порівнювати, класифікувати та узагальнювати ці знання, а також певний рівень розвитку пізнавальних здібностей у дитини (мислення, пам'яті, сприймання, уваги, уваги)

Словниковий запас дитини старшого дошкільного віку має складати не менш 2000 слів, причому в ньому повинні бути представлені всі основні частини мови. Повинні бути присутніми у словнику дитини й узагальнюючі слова (типу *одяг, взуття, посуд, тварини, птахи, овочі, фрукти* тощо), що починають засвоюватися дітьми приблизно від трьох з половиною років.

Для дослідження словникового запасу застосовується низка спеціальних прийомів, що дають змогу з'ясувати наявність чи відсутність у ньому певних слів. От найпоширеніші з цих прийомів:

- називання предметів, що відносяться до різних логічних груп (наприклад, дитині пропонується назвати всі відомі їй дерева, квіти тощо);
- знаходження загальних назв (узагальнюючих слів) для групи однорідних предметів;
- підбір ознак до певного предмету;
- підбір можливих дій до предмету;
- підбір предметів до заданої дії;
- підбір синонімів (слів, близьких за значенням);
- підбір антонімів (слів із протилежним значенням) тощо.

Дитина старшого дошкільного віку повинна досягнути склад числа. Немає необхідності, щоб дитина механічно могла лічити до 100 і більше. Нехай вона рахує до 10-20, але їй вкрай необхідно розуміти, знати, з яких чисел можна скласти 5, а з яких – 7 тощо. Це є основою понятійного розуміння основ арифметики, а не механічного запам'ятовування.

Важливо приділити разом з дитиною попрацювати над розвитком її пам'яті, уваги, мислення. Для цього сьогодні пропонується багато ігор, головоломок, задач у малюнках, лабіринтів тощо в різних періодичних та інших виданнях для дітей.

У роботі з шестирічками доцільним є використання такої форми узагальнення, як *називання загальної кількості предметів*. При цьому можна використовувати не тільки предметне оточення, а й текстовий матеріал. Прочитати дітям казку. Після прочитання і детального аналізу тексту попросити назвати всіх добрих і кмітливих героїв казки, підрахувати їхню кількість і записати її цифрою. Порівняти між собою множини. Записати словами їхні імена, порівняти їх за звучанням і

написанням тощо. Операції аналізу й узагальнення можна вводити в кожную дитячу гру, наповнювати ними будь-яку практичну діяльність. Так, при прибиранні іграшок (з якими шестирічні граються з превеликим задоволенням) запропонувати дітям: «Складіть схожі за кольором іграшки до кошика, а всі інші – до ящика» тощо.

Під час вивчення дітьми букв доцільно використовувати вправи на виділення заданої букви з-поміж інших: запропонувати знайти у віршику всі великі букви «А», записати їхню кількість цифрою, потім знайти всі маленькі букви «а» у віршику, підрахувати їхню кількість, множини порівняти між собою. Доцільною є і така вправа, як знаходження у тексті всіх великих букв і підрахування їхньої кількості, що сприяє розвитку зосередженості та уваги. Під час опанування вміння виділення букви з фону інших букв можна запропонувати знаходити в тексті задані слова, словосполучення і навіть невеличкі речення.

Дуже ефективною для розвитку логічного мислення є вправа на порівняння. Спочатку доцільно, наприклад, порівнювати букви між собою. Порівняння здійснюється за алгоритмом, схемою або словесним планом. Наприклад: «Що це?» (*букви*), «Які вони за розміром?», «З якої кількості елементів складаються?», «Який звук на письмі позначають?», «Де в словах пишуться?» тощо.

Одним із показників мисленнєвого розвитку дітей є обізнаність, тобто певний запас знань про навколишній світ. Але треба пам'ятати, що цей критерій не за всіх умов є показником розвитку саме логічного мислення дитини. Так, наприклад, вміння читати, писати, рахувати і швидкість цих процесів є необхідними і показовими для пізнавального розвитку, але не основними. Як показують дослідження, читання, письмо, лічба у шестирічних можуть бути суто механічними діями, переважно продуктом пам'яті, а не глибоко усвідомленими явищами, які потребують активної роботи мислення. Більш надійним показником є ступінь узагальненості знань, їх гнучкість. Таким самим надійним показником є опанування раціональних прийомів аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення, тобто внутрішніх логічних механізмів мислення. Всі ці прийоми можна застосовувати до матеріалу будь-якого змісту і в будь-яких сферах діяльності дитини. Вони становлять основу для засвоєння теоретичних знань в умовах подальшого шкільного навчання.

2. Вправа «Прогноз»: «Проблеми ліворуких дітей»

Хід вправи: Група батьків об'єднується у декілька підгруп. Кожна підгрупа має сформулювати свою думку щодо бачення даної проблеми, дібрати аргументи на захист власної позиції.

3. Міні-лекція: «Поради батькам ліворуких дітей»

Ліворукість є біологічною основою індивідуальності та своєрідності особистості дитини. Так, завдяки своїм нейропсихологічним особливостям ліворукі люди часто пов'язують свою діяльність з індивідуальною

майстерністю та артистичною обдарованістю і досягають значних результатів. Слід пам'ятати, що перебуваючи у «правопівкульному» режимі обробки інформації, людина використовує інтуїцію й переживає спалахи осяяння – ті миті людського життя, «коли все стає на свої місця» й вона розуміє, що побачила всю картину цілісно з усім розмаїттям причинно-наслідкових зв'язків (саме так, купаючись у ванні, Архімед відкрив свій закон). Щоб допомогти своїй ліворукій дитині, батькам необхідно:

- ✓ Зробити так, щоб ваша ліворука дитина ніколи за жодних обставин не відчувала вашого негативного ставлення до її ліворукості. Не думайте, що дитина не помітить вашого злого погляду, вашого зітхання.
- ✓ Не драматизувати ситуацію шкільних невдач. Ваша дитина має бути впевнена: всі помилки й недоліки можна виправити; немає проблем, які не можна вирішити з вашою допомогою.
- ✓ Якщо не вдається правильно писати літери, якщо вони не запам'ятовуються, якщо вони криві і «скачуть» у різні боки, – необхідно проводити заняття з розвитку моторики руки й координації руки та очей. Ці заняття необхідно проводити щодня, але не більше 15-20 хв. Добре допомагають заняття з ліплення, малювання вишивання та в'язання вузликів на шнурку.
- ✓ Якщо дитина пише із дзеркальним відображенням, переставляє літери, губить слова при читанні, плутає ліву і праву сторони, спробуйте потренувати її зорово-просторове сприйняття.
- ✓ Чітко спланувати раціональний режим дня. Ліворука дитина, як правило, легко збуджується, швидко втомлюється, тривожна. Тому її життєдіяльність має бути спланована так, щоб не було перевантаження та перевтомлення.
- ✓ Уникати будь-яких суперечок, сварок, взаємної роздратованості, конфліктів щодо домашнього завдання. Найкраще, якщо з першого дня дитина навчиться сама сідати за виконання уроків і буде звертатися до вас за допомогою тільки у крайніх випадках.
- ✓ Не дозволяти зароджуватися в серці вашої дитини почуттям невпевненості і страху перед невдачею.
- ✓ Пам'ятати: дитина має зрозуміти, що вона має право на помилку. Але при цьому вона має бути впевнена, що її помилки не караються, а виправляються.
- ✓ Дайте вашій дитині більше самостійності у правилах користування ручкою та зошитом на письмі.
- ✓ Під час письма та малювання у ліворукої дитини світло має падати з правого боку.

Куточок майбутнього школяра

Форма проведення: колективна гра, вправа «Прогноз», міні лекція.

1. Інформаційне повідомлення «Обладнання робочого місця першокласника»

Для учня бажано виділити окрему кімнату. Стіл ставлять так, щоб світло падало зліва. Праворуч від стола розміщують етажерку або полиці для книжок. Основна вимога до обладнання робочого місця – меблі повинні відповідати зросту школяра.

Висота стільця має бути такою, щоб нога всією ступнею торкалася підлоги, висота стола – 55-65 см. Раціонально обладнаний куточок сприяє зосередженості, а звичка підтримувати в ньому порядок виховує почуття відповідальності. Якщо в сім'ї кілька школярів, то робоче місце слід обладнати для кожного окремо.

І одне з найважливіших питань в обладнанні робочого місця школяра – забезпечення правильної пози під час сидіння.

Відстань від очей дитини до предметів, які вона розглядає, має становити 30-35 см. Книги піднімають за допомогою підставки.

Важливо привчати дитину дотримувати порядок на робочому місці

1. Колективна гра «Збираємо дитину до школи»

Група об'єднується у 3 підгрупи і кожна отримує своє завдання, після його виконання проходить обговорення.

Завдання:

- ✓ Яким має бути шкільне приладдя?
- ✓ Яким має бути одяг для першокласника?
- ✓ Як обладнати куточок для першокласника?

2. Вправа «Прогноз»: «Коли дитина проблематично збирається до школи?»

Хід вправи: Група батьків об'єднується у декілька підгруп. Кожна підгрупа має сформулювати свою думку щодо бачення даної проблеми, дібрати аргументи на захист власної позиції.

3. Міні лекція: «Портрет тривожної дитини»

Тривожна дитина, входячи до класу, напружено вдивляється в усе, що знаходиться навколо, несміливо, майже беззвучно здоровається і ніяково сідає на краєчок найближчого стільця. Здається, що вона очікує яких-небудь неприємностей.

Таких дітей у школі чимало, і працювати з ними складніше, ніж з іншими категоріями «проблемних» дітей, тому що і гіперактивні і агресивні діти завжди на очах, як на долоньці, а тривожні намагаються тримати свої проблеми при собі, їх відрізняє надмірне занепокоєння, причому іноді вони бояться не самої події, а їх передчуття. Часто вони очікують найгіршого. Діти почувають себе безпомічними, побоюються грати в нові ігри, приступати до нових видів діяльності. У них високі

вимоги до себе, вони дуже самокритичні. Рівень їхньої самооцінки низький, такі діти дійсно думають, що вони гірше за інших в усьому, що вони некрасиві, нерозумні, незграбні. Вони шукають захоплення, схвалення дорослих у всіх справах. Для тривожних дітей характерні соматичні проблеми: біль в животі, запаморочення, головні болі, спазми в горлі, утруднений поверхневий подих тощо. Під час прояву тривоги вони часто відчують сухість у роті, ком у горлі, слабкість у ногах, прискорене серцебиття.

Як допомогти тривожній дитині?

Шкільна практика підтверджує, що на сьогодні збільшилося число тривожних дітей, які відрізняються підвищеним занепокоєнням, непевністю, емоційною нестійкістю. Все це негативно впливає на здоров'я дитини, рівень її активності, можливості самореалізації. Батьки та вчителі мають пам'ятати:

Тривога часто є результатом суперечливих вимог до дитини з боку однаково близьких їй людей. Тому ні в якому разі не можна маніпулювати дітьми, перетягаючи їх, як канат, то в одну, то в іншу сторону. Дорослий, котрий по-справжньому уболіває за дитину, не стане агресивно відкидати думку іншого значимого дорослого, до якого дитина також прислухається. Ні в якому разі не можна ставити маленьку людину перед необхідністю вибору: "Кого більше любиш – папу чи маму?".

- ✓ Коли дитина приходить до школи, з'являється, крім батьків, учитель, авторитет якого, зазвичай, дуже високий. Ні батьки, ні вчителі не повинні підривати авторитет один одного. Чим вищим є авторитет дорослих в очах дитини, тим більша відповідальність за її емоційне благополуччя лежить на них.
- ✓ Дорослий повинен і сам бути несуперечливим у своїх вчинках і діях. Якщо сьогоднішніми рішеннями ми закреслюємо те, що проголосили вчора, це потрібно чесно пояснити дитині. Чесність і щирість дорослих – одна з найважливіших основ емоційного благополуччя дитини.
- ✓ Часом уявлення про бажані якості дитини виявляються настільки привабливими, що затьмарюють очі дорослих і ніяк не співвідносяться з реальними можливостями. Перш ніж наполягати на чому-небудь, уважно придивіться до дитини: ви напевно побачите те, що для неї по-справжньому цікаво, відгукніться на її перші спроби знайти щось для душі. Ви позбавите її від тривожної необхідності поєднати те, що подобається вам, з тим, що подобається їй самій.
- ✓ Для цього необхідно дитині довіряти. Людина, що живе серед тих, хто їй довіряє, спокійна, впевнена, вміє правильно оцінити себе. Недовіра часто породжує непевність, внутрішню боротьбу, тривогу.

Щоб дитина була впевнена у собі, щоб через будь-яку дрібницю не впадала у паніку, батьки і вчителі завжди повинні залишати за нею право на власний вчинок, на нагороду чи розплату за нього.

- ✓ Чесність і довіра до дитини – от два кити, на яких тримається емоційне благополуччя дітей. Третій кит – безумовне прийняття дитини. Безумовне – значить без всяких умов. Ні оцінки, ні досягнення дітей не повинні розглядатися як основна цінність. Докоряючи дитині за лень і неуспішність, не забудьте сказати, що впевнені в її можливостях, що цінуєте її як людину і тим більше засмучені ситуацією, що виникла. Дитина повинна знати: вона гарна, люблена і буде такою завжди.
- ✓ Уміння приймати дитину такою, якою вона є, звільняє батьків і дітей від необхідності орієнтуватися на результати. Діти дуже багато чого роблять не для результату. Вони вчать в школі не для оцінок і навіть не для конкретних знань. Навчання - це засіб розвитку дитини, шлях оволодіння навичками розумової діяльності, спосіб самовиховання.
- ✓ Довіряючи дітям, ми повинні довіряти і їхньому вибору. Дуже важливо, щоб дитина зберегла щирі і глибокі контакти з кимсь з дорослих, але цей контакт не для контролю, а для своєчасної допомоги, не для втручання в справи дитини, а для емоційної підтримки.
- ✓ Важливо пам'ятати: чим більше сфер спілкування у дитини, тим більше шансів, що хоча б в одній з них вона знайде підтримку. Без особливої потреби не обмежуйте коло спілкування ваших дітей.
- ✓ Потрібно вміти розрізняти прояви тривоги дитини, щоб не сварити її за те, за що потрібно пожаліти, не вимагати того, чого дитина не в змозі виконати. Це дуже важко, тому що у тривоги великий набір масок та спектрів прояву.
- ✓ Слабким місцем тривожних дітей часто є підвищена стомлюваність і утруднення при входженні у контакт. Знаючи це, доброзичливий учитель запитає такого учня не на початку і не наприкінці уроку, а в середині, зайвий раз раніше відпустить наприкінці дня додому, не буде підганяти на контрольній роботі.
- ✓ У яких би формах не виявлялася тривожність дитини, загальна порада – підвищувати її самооцінку. Важливо, допомагати дитині знаходити ситуації, в яких вона одна з кращих, хвалити якнайчастіше, не скупитися на прояв любові і ніжності. При цьому слід пам'ятати: тривожну дитину дуже непросто переконати у тому, що вона дійсно гарна. Таку дитину не страшно перехвалити – вона усе рівно ставиться до похвал з деякою недовірою.
- ✓ Необхідно враховувати, що тривожна дитина вже сама знайшла певний спосіб боротьби з тривогою. При всій неадекватності, а часом

безглуздості подібних способів їх потрібно поважати, не висміювати, а використовувати для того, щоб дати змогу дитині "відреагувати" свої проблеми. Не можна руйнувати «острівцець безпеки», нічого не даючи взамін.

- ✓ Розуміння емоційного стану дитини, її труднощів, повага до особистості, сприятливий мікроклімат сім'ї та класного колективу будуть сприяти розвитку стабільності та попередженню тривожності школярів.

Дитячі проблеми та шляхи їх розв'язання

Форма проведення: вправа «Прогноз», міні лекція

1. Вправа «Прогноз»: *«Коли і яка допомога дорослого потрібна дитині?».*

Хід вправи: Група батьків об'єднується у декілька підгруп. Кожна підгрупа має сформулювати свою думку щодо бачення даної проблеми, дібрати аргументи на захист власної позиції.

2. Міні-лекція. «Проблеми дітей та їх вирішення»

Психологічна допомога дітям з високою тривожністю

У роботі з дітьми з високою тривожністю необхідно:

- постійно підбадьорювати, заохочувати, демонструвати впевненість у їхньому успіху, у їхніх можливостях;
- виховувати правильне ставлення до результатів своєї діяльності, уміння правильно оцінити їх, опосередковано ставитися до власних успіхів, невдач, не боятися помилок, використовувати їх для розвитку діяльності;
- формувати правильне ставлення до результатів діяльності інших дітей;
- розвивати орієнтацію на спосіб діяльності;
- розширювати і збагачувати навички спілкування з дорослими й однолітками, розвивати адекватне ставлення до оцінок і думок інших людей;
- щоб перебороти скутість, потрібно допомагати дитині розслаблюватися, знімати напругу за допомогою рухливих ігор, музики, спортивних вправ; допоможе інсценізація етюдів на прояв сміливості, рішучості, що потребує від дитини психоемоційного ототожнення себе з персонажем; ігри, що виражають тривожність, занепокоєння учасників, дають змогу емоційно відкинути пригніченість і страх, оцінити їх як характеристики ігрових персонажів, а не даної дитини, і на основі психологічного «розототожнення» з носієм гнітючих переживань позбутися власних страхів.

Психологічна допомога дітям невпевненим в собі

Виховання впевненості в собі в дитини полягає в розвитку адекватних її можливостям домагань і самооцінювання. Необхідно викликати в дитини почуття симпатії до самої себе, самоповаги на основі більш точного знання своїх достоїнств і вад. Виховувати сміливість ризикувати (у розумних межах), бути самим собою без побоювання «втратити себе», бажання прагнути до успіху і самоствердження у своїх починаннях.

Кілька порад із формування в дітей адекватної самооцінки

- ✓ Не оберегайте дитину від повсякденних справ, не прагніть вирішувати за неї всі проблеми, але і не перевантажуйте її тим, що їй непосильно. Нехай дитина виконує доступні їй завдання й одержує задоволення від зробленого.
- ✓ Не перехвалюйте дитини, але і не забувайте заохочувати її, коли вона цього заслуговує.
- ✓ Заохочуйте в дитині ініціативу. Нехай вона буде лідером усіх починань, але також покажіть, що інші можуть бути в чомусь краще її.
- ✓ Не забувайте заохочувати інших у присутності дитини. Підкресліть достоїнства іншого й покажіть, що ваша дитина може також досягти цього.
- ✓ Показуйте своїм прикладом адекватність ставлення до успіхів і невдач. Оцінюйте уголос свої можливості й результати справи.
- ✓ Не порівнюйте дитини з іншими дітьми. Порівнюйте її із самою собою (тією, якою вона була вчора чи, можливо, буде завтра).

Особливості стилю поведінки із сором'язливими дітьми:

- ✓ Розширюйте коло знайомих своєї дитини, частіше запрошуйте до себе друзів,
- ✓ Беріть дитину в гості до знайомих людей. Не варто постійно турбуватися про дитину, прагнути оберегати її від небезпек, в основному придуманих вами, не намагайтеся самі зробити все за дитину, запобігти новим ускладненням, дайте їй певну міру волі і відкритих дій.
- ✓ Постійно зміцнюйте в дитині впевненість у собі, у власних силах.
- ✓ Залучайте дитину до виконання різних доручень, зв'язаних зі спілкуванням, створюйте ситуації, в яких сором'язливій дитині довелося б вступити в контакт із «чужим» дорослим. Наприклад: «Треба довідатися, про що ця цікава книга з чудовими картинками. Давай запитаємо бібліотекаря (продавця) і попросимо дати нам її подивитися».

Звичайно в ситуації «вимушеного» спілкування дитина спочатку скута настільки, що вітається тільки пошепки, відводячи очі, і не відриваючись од руки матері. Зате, ідучи, прощається голосно й чітко, іноді навіть посміхається

Психологічна корекція агресивності

У спілкуванні з агресивними дітьми потрібно виявляти чималі стриманість, терпіння, пам'ятаючи, що маленькі забіяки, тероризуючи інших, самі страждають від власної упертості, гнівливості, дратівливості. Почуття провини, порушення душевної рівноваги, незадоволеність не проходять в агресивних дітей, навіть якщо їм удається на когось вилити свої негативні емоції. Таким дітям необхідно дати зрозуміти, що дорослий

(учитель, батьки, психолог) – їхній союзник у вирішенні внутрішніх проблем. Агресивні діти повинні переконатися, що їх люблять, а їхні вчинки псують враження про них, до того ж не приносять їм полегшення. Необхідно тактовно і послідовно навчати дитину самоконтролю, внутрішньої зібраності і стриманості. Перевести активність агресивної дитини в конструктивне русло допоможе вивчення її інтересів і схильностей. Поступове ускладнення завдань, що вимагають рішучості, сміливості, енергійності реакції, дасть змогу відвернути дитину від дріб'язкового «з'ясування відносин» і переключити на організацію спільної діяльності, успіх якої залежить від уміння співробітничати з іншими.

Принципи спілкування з агресивними дітьми:

- ✓ Пам'ятайте, що заборона й підвищення голосу – неефективні способи подолання агресивності. Лише зрозумівши причини агресивної поведінки і знявши їх, ви можете сподіватися, що агресивність дитини буде знижена.
- ✓ Дайте дитині можливість вихлюпнути свою агресію, спрямувати її на інші об'єкти. Дозвольте їй побити подушку або розірвати «портрет» її ворога і ви побачите, що в реальному житті агресивність у даний момент знизилася.
- ✓ Показуйте дитині особистий приклад ефективної поведінки. Не допускайте при ній вибухів гніву або лихослів'я про своїх друзів або колег.
- ✓ Важливо, щоб дитина повсякчас почувала, що ви любите, цінуєте і приймаєте її. Не соромтеся зайвий раз її приголубити або пожаліти. Нехай вона бачить, що потрібна і важлива для вас.

Деякі поради батькам конфліктних дітей:

- ✓ Стримуйте прагнення дитини провокувати сварки з іншими. Треба звертати увагу на недобррозичливі погляди один на одного або бурмотіння собі під ніс. Звичайно, у всіх батьків бувають моменти, коли ніколи й неможливо контролювати дітей. І тоді найчастіше вибухають «бурі».
- ✓ Не намагайтеся припинити сварку, обвинувативши іншу дитину в її виникненні і захищаючи свою. Намагайтеся об'єктивно розібратися в причинах її виникнення.
- ✓ Після конфлікту обговоріть з дитиною причини його виникнення, визначте неправильні дії вашої дитини, що призвели до конфлікту. Спробуйте знайти інші можливі способи виходу з конфліктної ситуації.
- ✓ Не обговорюйте при дитині проблеми її поведінка. Вона може утвердитися в думці про те, що конфлікти неминучі, і буде продовжувати провокувати їх.

Психологічна корекція імпульсивності, розвиток довільності

Спілкуючись з імпульсивною дитиною, відзначаєте кожен успішний спробу стриматися, не піддатися спокусі, ситуативному бажанню. Хваліть за виявлене (нехай мінімально) терпіння, висловлюйте надію на те, що дитина зможе, якщо захоче, справитися із собою, не буде поспішати, а буде міркувати і правильно вирішувати, як їй діяти. У сюжетно-рольових іграх і драматизаціях корисно, щоб дитина виконувала роль, що вимагає відповідальності, організації ефективної діяльності групи, узгодження інтересів різних людей. Розвиток довільності – багатокомпонентний процес, що вимагає обов'язкового формування цілісної системи усвідомленої саморегуляції. Ця система містить у собі здатність утримувати мету виконуваної діяльності, складати програму виконавчих дій, формувати модель значимих умов діяльності, уміти користуватися зворотним зв'язком помилки як у процесі самої діяльності, так і по її закінченні. Успішне виконання будь-якої діяльності можливе лише за наявності такої цілісної системи довільної саморегуляції. Розвивати психічну довільність необхідно на початку шкільного навчання через роботу із самосвідомістю дитини і тренування її зростаючих функцій. Здатність регулювати різні сфери психічного життя складається з конкретних контрольованих умінь.

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ГУМАНІСТИЧНОГО ПІДХОДУ ДО ВИХОВАННЯ ДИТИНИ

- ✓ Основну увагу слід приділяти не стільки корекції поведінки дитини, скільки налагодженню з нею довірливих стосунків.
- ✓ Дитину треба поважати і любити, незважаючи на її недоліки.
- ✓ Вчинки дитини треба не засуджувати, а аналізувати і розуміти.
- ✓ Важливо ставити перед дитиною конкретні вимоги і давати чіткі пояснення, чому в тій або іншій ситуації слід діяти так, а не інакше.
- ✓ Не можна критикувати дитину за неуспішність, порівнюючи її з іншими однолітками.
- ✓ Помилки дитини – це, насамперед, помилки того, хто виховує.
- ✓ Треба уважно слухати дитину, заохочувати її, ділитися своїми турботами, співчувати їй під час розмови, ненав'язливо наважувати на прийняття правильного рішення,
- ✓ Коли дитина порушує правила поведінки, запитайте в першу чергу себе, що дитині потрібно, чого їй не вистачає.

Доведено, що дитина сприймає поведінку педагога, батьків як зразок для наслідування.

Дорослий повинен бути для дитини зразком у всьому.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИХОВАННЯ

- ✓ **Виявляйте свою любов до дитини**, дайте їй зрозуміти, що ви любитимете її завжди, за будь-яких обставин. Але слідкуйте за тим, щоб ваша любов не перетворилася на вседозволеність, установіть чіткі межі дозволеного і завжди неухильно дотримуйтеся встановлених заборон і дозволів.
- ✓ **Повірте у неповторність та оригінальність вашої дитини**, у те, що вона унікальна, єдина така у світі. Вона не може бути чієюсь копією, зокрема вашою. Тому не варто вимагати від дитини повторення ваших досягнень, наслідування ваших здібностей і талантів. Дайте право своїй дитині прожити власне життя і досягти своїх результатів, своєї мети.
- ✓ **Приймайте дитину такою, якою вона є**, зі всіма своїми вадами та чеснотами. Підкреслюйте її сильні сторони, але її вчинки оцінюйте об'єктивно. Оцінюйте не саму дитину, а тільки її вчинок. Частіше хваліть дитину за її досягнення, порівнюйте їх з попередніми досягненнями самої дитини, але ні в якому разі не з досягненнями інших дітей.
- ✓ **Дайте вашій дитині більше самостійності, не забирайте у неї право на помилку**, адже, виправляючи свої помилки, дитина вчиться. Краще порадьте їй, як вчинити правильно, й обов'язково аргументуйте свої думки. Розкрийте дитині наслідки її майбутнього вчинку і потім надайте право вибору.
- ✓ **Ніколи не погрозуйте дитині, просто розкажіть їй**, що ви змушені будете зробити в тому разі, якщо вона обере небажаний для неї і для оточення спосіб поведінки. Завжди дотримуйтеся цього рішення, якщо вже ви його прийняли. Каяття дитини прийміть з радістю, з полегшенням, але покарання не варто відмінити, адже вчинок уже зроблено, і покарання теж буде заслуженим. Покажіть і розкажіть дитині, як важко вам тепер це робити, і радійте разом з дитиною з того, що більше вам ніколи не доведеться її карати, бо вона зрозуміла свою неправоту.
- ✓ **Дотримуйтесь єдності вимог у сім'ї**, інакше дитина навчиться пристосовуватись і обманювати.
- ✓ **Ніколи не з'ясовуйте стосунків у присутності дитини**. Виникнення дитячих неврозів має тісний зв'язок із негативною дією сварок між батьками у присутності дітей. *Не маніпулюйте дитиною у власних інтересах, особливо коли вона це бачить і чує.*
- ✓ **Чітко встановіть права та обов'язки дитини у сім'ї** (відповідно до її віку та можливостей), покажіть їй, що вона рівноправний член родини і також має право брати участь у сімейній раді.
- ✓ **Несоромтеся визнати перед дитиною свою помилку** чи неправоту, попросити у неї вибачення. Покажіть їй, що ідеальних людей не існує і ви теж можете помилятися.

- ✓ *У спілкуванні уникайте наказових форм дієслів.*
- ✓ *У конфліктній ситуації уникайте «ти-висловлювань». замінюючи їх «я-висловлюваннями»:*
  - Ти завжди кричиш на мене! – *Я дуже хочу, щоб на мене не кричали, бо я тоді погано розумію, чого від мене вимагають.*
  - Ти знову розкидав іграшки! – *Я так втомилась на роботі, невже мені доведеться ще й іграшки складати ? Здається, це твій обов'язок.*
  - Ти не любиш мене! – *Я знаю, що ти мене любиш., просто зараз трохи сердися на мене, давай вибачимо один одному і помиримося.*
  - Ти знову погано їси! – *Невже я зовсім не вмію готувати ? Як шкода, що моя їжа несмачна...*
- ✓ *Уникайте абстрактних висловів, що не описують конкретної ситуації:*
  - Скільки разів тобі казати!
  - Ти знову...
  - Коли ж ти навчишся?
  - Ти все робиш не так!
- ✓ *Ніколи не займайтесь цілеспрямованим словесним вихованням.* Краще покажіть дитині гідний приклад. Адже дитина на підсвідомому рівні засвоює і копіює ваші правила поведінки та моральні норми. Дитина – ваше дзеркало.
- ✓ *Демонструйте оптимізм.* Виражайте впевненість у хорошому результаті, у можливостях дитини – цим ви укріплюєте віру дитини в себе, сприяєте її позитивному ставленню до світу і оточень зміцнюючи її психічне здоров'я.

Готуємо дитину до школи

Форма проведення: вправа «Прогноз», інформаційне повідомлення, самодіагностика.

1. Вправа «Прогноз»: «Як краще дитину підготувати до школи?»

Хід вправи: Група батьків об'єднується у декілька підгруп. Кожна підгрупа має сформулювати свою думку щодо бачення даної проблеми, дібрати аргументи на захист власної позиції.

2. Інформаційне повідомлення «Гра як основа формування психологічної готовності до шкільного навчання».

- ✓ Гра за правилами як прообраз навчальної діяльності.
- ✓ Сюжетно-рольова гра як спосіб засвоєння нової рефлексивної позиції в мисленні.
- ✓ Єдність ігрового й навчального завдань у навчанні шестирічок.
- ✓ Гра як корекція поведінки.

У дошкільному віці у центр процесів розвитку потрапляє сюжетно-рольова гра. Цю діяльність дитини характеризує насамперед те, що в ній моделюються стосунки людей через прийняття на себе дитиною і здійснення різних «дорослих» ролей. Навіщо це потрібно? Візьмемо найпоширенішу і стару як світ дитячу гру в «доньки-матері». Дівчинка гоїдає на руках ляльку, переповиває, поправляє ковдру, говорить їй лагідні слова і знову носить ляльку на руках. Ось і вся гра. Що ж усе-таки робить дівчинка? Який тут справжній результат? За зовнішньою простотою дій дитини з лялькою ховається та гама емоцій і почуттів, на якій «світ тримається». Дівчинка програє почуття матері до своєї дитини; зовнішні ж дії з лялькою є символами й засобами організації її внутрішнього досвіду. Тому рольова гра не має і не може мати зовнішнього продукту – результату цієї діяльності. Її результат – у внутрішніх змінах самої дитини. Її продукт – емоційний досвід і здатність дитини утримувати специфічне, задане тією чи іншою роллю ставлення до дійсності.

Це дуже важливо для психічного розвитку. Досить сказати, що здатність дітей до навчання за шкільним типом, що нас цікавить, немислима без розвиненої здатності стійко утримувати особливу роль і внутрішню позицію школяра. Формується ж ця здатність значною мірою в рольовій грі.

Однак, треба мати на увазі, що роль учня, якою вона є в рольовій грі, і роль учня, як її приймають на себе школярі, – не одне й те саме. Рольова гра дітей у школі підпорядковується іншим законам, ніж реалізація рольових стосунків у навчальній діяльності школярів.

Отже, під час виконання ролі виникає своєрідне роздвоєння, тобто рефлексія. Звичайно, це ще не свідомий контроль. Уся гра перебуває під владою привабливої думки й забарвлена афективним ставленням, але в ній уже містяться всі основні компоненти довільної поведінки. Функція

контролю ще дуже слабка й часто потребує підтримки з боку учасників гри, однак значення гри й у тому, що ця функція тут народжується. Саме тому гру можна вважати школою довільної поведінки.

Через те, що зміст ролей головним чином зосереджений навколо норм стосунків між людьми, у грі дитина ніби переходить у розвинений світ вищих форм людської діяльності, правил людських взаємин. Норми, що перебувають в основі людських взаємин, стають, завдяки грі, джерелом розвитку моралі самої дитини.

Гра має значення і для формування дружного дитячого колективу, і для розвитку самостійності, і для багато чого іншого. У грі дитина оцінює людські стосунки, виявляє, що вони мають певну ієрархію підпорядкування, керування й виконання. Граючись, малюк навчається осмислено орієнтуватися в переживаннях, оцінювати їх і завдяки цьому в нього виникає нове ставлення до самого себе, формується самооцінка. У грі виховується колективізм, уміння й бажання працювати разом, допомагати іншому.

Дуже важливо, що діти вільно оперують знаннями, уміннями, необхідними в ігровій ситуації. Погляньте на дівчинку, яка грається в «доньки-матері». Вона і шие, і пере, і обід готує, і ходить до магазину за покупками, і «виховує» своїх ляльок, тобто уявляє реальну ситуацію і діє в ній. Гра створює сприятливі умови для розвитку інтелекту дитини.

У грі старшого дошкільника ще мало імпровізації, він, швидше, копіює доросле чи своє життя, переносить його в гру, але що старшою стає дитина, то більше в грі виявляється власне ставлення до того, що відбувається, то більше тут вигадки, імпровізації. Усе це показує, що гра на початкових етапах навчання – дієва ефективна методика.

Особливості проведення сюжетно-рольових ігор з дітьми шестирічного віку

Як уже зазначалося, слабкий розвиток довільної сфери в дітей, які приходять до школи, ускладнює їхнє навчання. Ми пропонуємо деякі сюжетно-рольові ігри й окремі ігрові методики, застосування яких на уроці сприятиме розвитку довільної поведінки в першокласників. Ці ігри та методи допоможуть учителю налагодити дисципліну на уроці, а дітям – легше засвоїти усну лічбу і звуковий аналіз слова, що лежить в основі навчання школярів.

Навчальна діяльність як нова провідна діяльність, що приходить на зміну рольовій грі, знаменує перехід дитини на новий віковий рівень.

Як уже зазначалося, слабкий розвиток довільної сфери в дітей, які йдуть до школи, ускладнює їхнє навчання. Ігри допоможуть дітям адаптуватися до шкільного навчання.

Для рольової гри характерним є підпорядкування правилу, пов'язаному з роллю, яку бере на себе дитина. Зв'язок правила з роллю у творчій грі органічний, правила визначаються основним змістом ролі й

ускладнюються в міру розвитку й ускладнення цього змісту.

Рухливі ігри з правилами можна розподілити на 5 груп залежно від співвідношення сюжетно-рольового змісту і правил.

1. Імітаційно-процесуальні ігри й елементарні ігри-вправи.
2. Ігри-драматизації за визначеним сюжетом.
3. Ігри з нескладними правилами за сюжетом.
4. Ігри з правилами без сюжету.
5. Спортивні ігри та ігри-вправи з орієнтуванням на певні досягнення.

Четверта група ігор є провідною для дітей шестирічного віку; третя група ігор трохи поступається четвертій і популярна серед дітей від трьох до семи років, тоді як друга група широко представлена в тричотирирічному віці, а п'ята – тільки в семирічному, та й то незначною мірою.

Якщо через неправильну організацію життя дітей у дитячих садках і школах у них не залишається часу для самостійної рольової гри, вони граються вдома, компенсуючи ці недоліки. Однак домашні ігри мають обмежене значення і не можуть замінити колективну гру. У домашніх умовах часто єдиним товаришем у грі є лялька, а коло стосунків, що можуть бути відтворені тільки за допомогою ляльки, обмежене. І зовсім інша річ – рольова гра в групі дітей з невичерпними можливостями відтворення будь-яких стосунків і зв'язків, у які вступають люди в реальному житті.

Гра і розвиток довільної поведінки

У грі відбувається істотна перебудова поведінки дитини – вона стає довільною.

Під час виконання ролі зразок поведінки, що міститься в ній, стає одночасно еталоном, з яким дитина сама порівнює свою поведінку і контролює її (тобто вона виконує ніби дві функції: грає свою роль і контролює свою поведінку).

Довільна поведінка характеризується не тільки наявністю зразка, а й наявністю контролю за його виконанням.

Сюжетно-рольові ігри необхідно вплітати у процес навчання і шестирічок, і дітей семирічного віку, які мають низький рівень розвитку довільності, бо ще не досягають такого рівня психічного розвитку, за якого з'являється навчальна мотивація, мотивація досягнення, внутрішня позиція школяра, що дає змогу дитині взяти на себе роль учня і виконувати всі поставлені вимоги. А поки в дитини всього цього ще немає, то неможливо її навчати звичайним способом, оскільки вона не залучається до процесу навчання.

Гра в такому разі стає адекватною для таких дітей формою навчання, оскільки створює необхідну мотивацію засвоєння різних умінь. У середині гри ефективно розвиватиметься сфера потреб школяра, довільність, інтелект. У міру розвитку дітей у процес навчання можна вводити все

більше й більше звичайних навчальних завдань.

Ігри для розвитку тонкої моторики руки

Розвивати в дітей тонку моторику руки необхідно для красивого почерку. З цією метою учням пропонують малювати різні бордюри, перемальовувати з дошки геометричні фігури, штрихувати їх тощо. Якщо в дитини немає навчальної мотивації, то вона не буде довго і старанно виконувати запропоновані завдання. У цьому випадку допоможе ігрова мотивація.

Дітям можна запропонувати погратися в художників-чарівників, під ручкою чи олівцем яких усе оживає, тому вони можуть допомогти героям якогось оповідання чи казки. Потім учням читають невелике оповідання чи казку, де за сюжетом героям доводиться, наприклад, їхати потягом, а для цього потрібні рейки, які слід намалювати; треба перепливати річку на плоті, який також треба намалювати; заблукавши в лісі, герої хочуть знайти гриби і ягоди, щоб поїсти, художники-чарівники можуть допомогти їм.

Ігри, що сприяють засвоєнню звукового аналізу слів

Як свідчить практика, у багатьох дітей виникають проблеми у цьому виді діяльності. Гра полягає в тому, що пропонують стати добрими чарівниками і вирушити в країну слів, звідкіля надійшов лист із проханням виручити слова, які зачарував у своєму замку злий чарівник. Звільнити слова можна тільки за умови, якщо добрий чарівник правильно визначить звуковий склад слова, який можна угадувати до трьох разів. Якщо із третього разу слово не буде розчаровано, тобто не буде визначено його звуковий склад, то воно залишається в замку, якщо ж звуковий аналіз буде зроблено правильно, то слово зможе втекти із замку.

ПРАВИЛА БАТЬКІВСЬКОЇ ПОВЕДІНКИ В ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ

- ✓ *Сприяйте дитячій автономності (самостійності).* Чим більше Ви вимагаєте її (самостійності) в усіх сферах повсякденного життя, тим більше зможе ваша дитина працювати з почуттям відповідальності в шкільній сфері. Автономне (самостійне) навчання є тією ціллю, в напрямку якої ви маєте працювати, тому що самостійність є дії, наприклад, за самостійне розпізнавання помилок.
- ✓ *Якщо Ваша дитина потребує допомоги, спонукайте її до того, щоб вона сама знайшла шляхи розв'язання.* Допоможіть їй завдяки підказкам, таким як, наприклад, вказівка на довідники, знаходження правил, відгадування ребусів та інше, що може привести до шляхів розв'язання. Але не подавайте саме розв'язання. Не спонукайте свою дитину тільки до одного шляху розв'язання.
- ✓ *Дайте своїй дитині можливість перенести знання зі школи на домашній рівень і таким чином практично їх засвоїти.*
- ✓ *Визнайте здобутки дитини.* Надавайте перевагу похвалі (заохоченню),

а не докорам. Похвалою та заохоченням Ви досягнете чогось набагато легше та краще, ніж ниттям, нагадуваннями і іншими покараннями.

- ✓ *При похвалі звертайте увагу на те, щоб не обмежувати п критикою («Дев'ять, звичайно, чудово, але без двох дурних помилок це могло б бути дванадцять»).* Будьте обережними в обходженні із заохоченнями (винагородами) як визнанням здобутку (ефективності).
- ✓ *Не ставте перед своєю дитиною завищені вимоги.* Не робіть їх строгішими ніж вимоги вчителів, наприклад, вимагаєте виконання додаткових завдань.
- ✓ *Будьте зразком у поведінці.* Вимагайте від своєї дитини не більше, ніж від себе самого. Дитина, яка, наприклад, бачить своїх батьків, які читають, швидше й сама читатиме, ніж дитина, батьки якої часто сидять перед телевізором.
- ✓ *Говоріть, по можливості, якомога позитивніше про школу, вчителів та предмети.* Вашій дитині досить того, що вона бореться зі своїми власними упередженими думками.

3. Самодіагностика. Які ми батьки

Чи часто ми задумуємося над тим, чи хороші ми батьки, чи справляємося з обов'язками вихователів. Отож, які ми батьки? Перевірте себе, відповідаючи на питання: так, ні, інколи.

1. Чи стежите ви за статтями в журналах, дивитися або слухаєте програми по телебаченню і радіо на теми виховання? Можливо, читаєте про це книжки.
2. Ваша дитина здійснила негідний вчинок. Чи не думаєте ви у цьому випадку, що його поведінка є результатом вашого виховання?
3. Чи підтримуєте думку вашого (вашої) чоловіка [дружини] щодо виховання дітей?
4. Якщо дитина пропонує вам свою допомогу, чи приймете ви її, якщо при цьому справа може затриматися, а то й взагалі зупинитися?
5. Чи використовуєте форму заборони або наказу лише тоді, коли це дійсно необхідно?
6. Чи вважаєте ви, що послідовність є одним з основних педагогічних принципів?
7. Чи вважаєте ви, що оточуюче середовище є найбільш впливовим на дитину?
8. Чи визнаєте, що спорт і фізкультура мають велике значення для гармонійного розвитку дитини?
9. Чи зможете ви не наказати, а попросити про щось свою дитину?
10. Вам неприємно «позбуватися» дитини фразами «У мене немає часу» або «Почекай, поки я завершу роботу»
11. За кожну позитивну відповідь запишіть собі 2 очки, за «Інколи» – 1, і за негативну – 0.

Аналіз результатів

- ✓ Менше 6 очок: про справжнє виховання ви маєте доволі слабку уяву. І хоча кажуть, що починати ніколи не пізно, радимо негайно зайнятися підвищенням своєї освіти в цій галузі.
- ✓ Від 6 до 14 очок: ви не робите серйозних помилок у вихованні, але все ж в чомусь вам потрібно замислитися. А розпочати з того, що найближчий вихідний повністю присвятити дітям, забувши на деякий час друзів та виробничі проблеми. Будьте впевнені, діти вміють повертати борги.
- ✓ Більше 14 очок: ви справляєтесь зі своїми батьківськими обов'язками. Але тим не менше, чи вдасться вам ще щось поліпшити у стосунках.

Список використаних джерел

1. Бібліотека вихователя дитячого садка. Розвиток емоційного світу дитини. – 1998. – № 13-14.
2. Боговарова О. Психологічна готовність дитини до навчання в школі / О.Боговарова // Психолог. – 2003. – № 29.
3. Готовність дитини до школи / Упоряд. Л. Богуславська, Т.Гончаренко, Л. Кондратенко / За ред. С. Максименка, О. Плавник – К. : Главник, – 2004. – 112 с.
4. Готовність дитини до школи / Упоряд. : С. Максименко, К. Максименко, О. Плавник. – К. : Мікрос-СВС, – 2003. – 112 с.
5. Лучинкіна А. Корекція розумового апарату / А. Лучинкіна // Психолог. – 2003. – № 40. – С. 2.
6. Методичні рекомендації «Діагностика і корекція емоційних станів молодих школярів». – Житомир, 2002.
7. Науково-методичні засади діяльності психологічної служби: Навчально-методичний посібник; В 2 т. / За ред. В.Г. Панка, І.І. Цушка. – К. : Ніка-Центр, 2005. – Т.1. – 328с.
8. Стадненко Н.М. Методика діагностики до готовності до навчання в школі дітей шестирічного віку / Н.М.Стадненко . Т.Д.Ілляшенко., А.Г.Обухівська. – Кам'янець-Подільський: Абетка, 2001.
9. Фопель К. Как научить детей сотрудничать? Психологические игры и упражнения : Практическое пособие / К. Фопель – М. : Генезис, 2001.
10. Я хочу, я можу, я буду добре вчитись / Упорядник Т. Гончаренко. – К. : Редакція загально педагогічних газет, 2003. 128 с.